

Za izdavača MIROSLAV
HABUNEK

Urednik
Prof. MSIBO MIHOVILOVIC

Naslovna stranica
ALFRED PAL

Fotografije ZLATKO
SMERKE Crteži u tekstu i
karte VINKO ZEČIĆ
Tehnički urednik MARCEL
ČUKLI

Izdaje
»SPORTSKA ŠTAMPA«
Novinsko izdavačko i štamparsko poduzeće
Zagreb, Palmotićeva 5

i JUGOSLOVENSKI SAVEZ ORGANIZACIJA ZA FIZIČKU
KULTURU

Štampa : :
Štamparija »INFORMATOR«
Zagreb, Preradovićeva 21

ZLATKO SMERKE

ALPINISTIČKI VODIČ

ZAGREB

1963

UVODNA NAPOMENA »ALPINISTIČKOM VODICU«

Listajući ovaj »Alpinistički vodič«, nedovoljno upućeni čitalac lako bi mogao steći utisak da se čitav smisao alpinističkog djelovanja iscrpljuje u svladavanju strmine, da alpinista ne vidi ništa osim kamena i stijene koju želi savladati. Do takvog zaključka mogao bi doći zbog toga što je u »Vodiču« opisan samo fizički dio rada i rezultata koji su alpinisti izvršili u stijenama Jugoslavije.

Istina je da se od publikacije kao što je »Vodič« i ne može zahtijevati da prelazi okvir koji joj daje naslov, no ipak neće biti naodmet da bar s nekoliko riječi dotaknemo i duhovne vrednote alpinističkog djelovanja koje su našoj javnosti tako malo poznate.

Alpinizam je kulturna pojava novog vremena. Ona sadrži u sebi etičke, estetske i sportske motive. Samo fizičko djelovanje, tj. penjanje u stijeni, naziva se alpinistika. Ona je integralni dio alpinizma. Upravo ta sinteza duhovnog i tjelesnog daje najveću vrijednost alpinizmu. Mada je fizičko djelovanje uočljivije, ipak je dominantna duhovna komponenta.

Mnogi smatraju alpinistiku sportom. No dok se u sportu čovjek bori s čovjekom, u alpinizmu se čovjek nadmeće s prirodom i njenim silama. Alpinista je u stijeni sam bez gledalaca i njihovih ovacija. On u stijeni traži afirmaciju pred samim sobom a njegova pobjeda je pobjeda nad prirodom i nad vlastitim slabostima.

Premda je alpinizam pojava novijeg vremena, motivi na kojima se osniva alpinističko djelovanje — a to su težnja za otkrivanjem nepoznatoga i težnja za svladavanjem prirodnih sila — stari su koliko i psihički život čovjeka. Paralelno s njima razvijao se intelektualni uspon ljudskog roda. Te težnje tipične su za čovjeka i duboko su ljudske. Upravo one su Vile inspirator svih velikih otkrića na kojima počiva današnja civilizacija. Istraživanje nepoznatoga i osvajanje nedohvatnoga svojim neodoljivim čarom još i danas poput moćne atavističke sile snažno djeluju na čovjeka. U naše doba ovi porivi su dobili nove okvire. Povukli su se među zidove laboratorija i tamo, zaodjenuti naučnim ruhom nastavljaju borbu s prirodom, i njenim nepoznanicama. Danas se možda jedino još u alpinističkom djelovanju manifestiraju u svojoj iskon-

skoj formi, u direktnoj borbi čovjeka s prirodom, s njenim moćima i tajnama.

O korisnosti alpinističkog djelovanja ne može biti sumnje. Sjetimo se istraživača Himalaja, Anda, Alpa i Arktika gdje alpinistika u službi nauke i danas daje vrijedna otkrića i rezultate. Alpinistika, ta plemenita grana planinarstva, dala je tokom svoje historije velik doprinos raznim naučnim disciplinama, naročito geografiji i njoj srodnim strukama, a i danas je desna ruka nauke u visokim gorjima svijeta.

Na žalost, našoj javnosti je alpinistika poznata većinom iz jednog drugog, negativnog aspekta — iz prizme ljudskih žrtava. U svakodnevnoj praksi često je to jedini moment u alpinistici koji dobiva široki publicitet. Posljedice tog nekritičnog publiciteta, za koji je uglavnom kriva žurnalistika gladna senzacija, jesu pogrešne predodžbe fcd neupućenih o neobičnim opasnostima i lakomislenosti penjača. Stvarnost je u većini slučajeva upravo suprotna.

Za nesreće koje se događaju u planinama nije kriva planina. Opasnost se krije jedino u bezbrižnosti i nepažnji njenih posjetilaca. Ne dokazuje li to očito činjenica da, se nesreće u planini događaju kao po pravilu upravo na neopasnim mjestima, tamo gdje popušta oprez i pažnja. Prava su rijetkost nesretni slučajevi u najtežim stijenama i u krajnje teškim detaljima.

Penjač nije lakomislen. On vrlo dobro pozna opasnosti i zna dom, et svojih snaga. Svladavajući teškoće planina i stijena, on potiskuje svoj strah, posljednju zapreku da osjeti potpunu slobodu i radost života. Upravo kroz tu borbu on može najbolje doći do spoznaje vrijednosti života. Rijetko tko zna toliko cijeliti svoj život i uživati u njemu kao alpinista.

Alpinista nema publike. Njegovi uspjesi većinom ostaju nezapaženi, neregistrirani i nedovoljno cijenjeni premda on u svoje pothvate ulaže više truda i vremena nego pripadnik bilo koje druge grane sporta. Tu nepravdu prema alpinističkom djelovanju u našoj sredini donekle će popraviti ovaj »Vodič«. Uporni i nesebični rad u trajanju od oko pola stoljeća, prvi puta kod nas dobiva publicitet u ovakvoj formi.

Treba posebno naglasiti da je ovim »Vodičem« obuhvaćen samo fizički dio rada naših alpinista. Bogati rezultati duhovnog djelovanja nisu tu mogli naći mjesta. Alpinista ne vidi samo stijenu. On raširenih očiju i otvorena srca upija sve ono što je obuhvaćeno imenom domovine. Patriotizam je jedna od najjačih osobina alpinista. Domovinu može najviše voljeti onaj koji je najbolje poznaje. Tu leži i razlog da su naši penjači posegli i za onim našim planinama koje možda ne pružaju visokogorski čar kakav npr.

pružaju Alpe sa svojim klasičnim smjerovima, visinama i ledenjacima. Oni su otkrili da i čitav niz naših planina na periferiji Evrope pruža u svojim ledenjačkim kotlovima odlične penjačke viougčnosti.

Naši alpinisti su svojim upornim pionirskim radom u stijenama domaćih planina utrli putove do najnepristupačnijih područja, otkrili ljepote mnogih nepoznatih detalja, prodrli tamo gdje još nitko nije smogao hrabrosti i snage da proдре. Zahvaljujući takovim stremljenjima danas u krasu Dinarida ne odjekuju samo kladiva domaćih alpinista. Sve češće viđaju se i strani penjači očarani neslućenim ljepotama.

Stranicama ovog »Vodiča« defilira čitav niz imena naših penjača od najstarije generacije pa do danas. Svako od tih imena znači jedno poglavlje u povijesti našeg alpinizma. Premda to nije osnovna svrha »Vodiča«, on predstavlja određenu vrijednost i kao grada za historiju alpinističke djelatnosti i njen razvoj u našoj zemlji. Zagrebački alpinista Zlatko Smerke uspio je oteti zaboravu golemi trud izvršen posljednjih pola stoljeća i osigurati alpinizmu mjesto koje mu pripada.

Ne ulazeći u ocjenu kvalitete »Vodiča«, autoru treba odati priznanje za golemi trud i marljivost koju je zahtijevalo skupljanje tako nepristupačnog materijala kao što su tehnički opisi prvenstvenih penjačkih uspona.

Dr Zeljko POLJAK
Urednik »Naših planina«

PREDGOVOR

Već (nekoliko godina osjeća se u alpinistio'kiim rodovima širom Jugoslavije, a naročito u Hrvatskoj, potreba za knjigom koja bi sadržavala popis isvih prvenstvenih uspona u planinama Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Makedonije i Orne Gore. Knjiga »Alpinistički vodič« obuhvaća djelatnost jugoslavenskih alpinista, koji su Ijedan dio svog života posvetili planini i stijeni. To je rezultat alpinističke djelatnosti raznih generacija alpinista od klasičara pa sve do penjača-tehničara.. Budući da su slovenski alpinisti objavili svoju alpinističku djelatnost u dvije knjige »Naš alpinizam« (M. Kajzelj) i »V naših stenah« (I. Levstek, R. Kočevar i M. Kilar), nije bilo potrebe da se to ponavlja u ovoj knjizi.

Cilj ove knjige je višestruk. Alpinizam je u pojedinim republikama slabo razvijen. Zato mi je želja da se manje poznati predjeli naše domovine što bolje upoznaju, da se nađe njihova vrijednost u alpinističkom pogledu u cilju što većeg oimasoavljanja alpinizma u našim predjelima.

Djelatnost naših alpinista je često ograničena na uskom području (Julij'Ske ili Kaminiške Alpe) uopće mogućnosti djelovanja u drugim predjelima domovine. Zato je cilj knjige da ukaže alpinistima na područja koja nemaju čisto alpski karakter, ili :ga uopće nemaju, a sadrže u sebi stijenu. Te stjenovite barijere, osamljene i izgubljene u šumama često su interesantne svojim smjerovima, te su vrijedne za ponavljanje. Osim toga one ukazuju na to da postoji još mnogo penjačkih problema što omogućuje mladim alpinistima da pokažu svoju vrijednost i sposobnost, kao i mogućnost afirmacije. Upoznavajući te kvalitete, moći će bolje cijeniti alpinističke uspjehe onih penjača čiji je alpinistički rad bio uglavnom koncentriran u tim krajevima a malo u alpskim. Zato su, ti uspjesi često mnogo vrijedniji od uspona izvršenih ponavljanjem smjerova u Alpama.

Nadam se da će knjiga riješiti mnoge nesporazume. Često su grupe alpinista u obliku alpinističkog logora ili tečaja dolazile u pojedine predjele bosanskih i crnogorskih planina (Maglić, Prenj, Durmitor) s namjerom da orade prvenstvene uspone. Često njihovo zadovoljstvo nije bilo potpuno. Penjući »prvenstveni« uspon nailazili su na iznenađenja. Usprkos tome proglašavali su to svoja prvenstvenim usponom ili varijantom, makar to u stvari nisu bili.

Sve je to izazvalo bespotrebne prepirke radi neupućeno siti. Odlazeći u planinu, niisiu proučili 11 nisu mogli proučiti planinarske časopise ili literaturu o tim stijenama i Vjerovali su da BIU prvi penjači. Takvih primjara je 'bilio vtiše. To je samo dokaz da se penjački usponi trefoaiju objavljivati. Još više, da treba sakupiti u jednoj knjizi koja će biti dostupna svim penjačima. Sve to omogućit će upoznavanje planina i sitijena, kao i oinih dijelova stijena koje nisu isipenjane, ;a za to pružaju mogućnosti.

Želio bih da knjiga potakne penjače na objavljivanje svojih alpinističkih uspona u ptoninar'sklm časopisima.

Izvor za prikupljanje podataka bili su časopisi: Hrvatski, planinar, Naše planine, Planinarski vestnik, Kroz planine. Samo jedara mali dio podataka bio je dobiven od onih alpinista s kojima sam stupio u kontakt. Usprkos tome sav materijal nije mogao biti sabran. Po mom mišljenju, u knjizi je izneseno oko 95% izvršenih uspona. Prikupljajući podatke, uočio sam činjenicu da su netoi penjači svoje smjerove prepuštali zaboravu ili ako su ih i objavili pružim du vrlo šture podatke. Neki usponi će ipak ostati neobjavljeni. Uzrok je u tome što je čefeto teško doći u kontakt s parnjacima starije generacije, koji svoje rezultate dz bilo kojih razloga niisu objavili.

Prilikom prikupljanja materijala obratio sam se za pomoć planinarskim savezima republika: Planinskoj zvezi Slovenije, planinarskom savez« Srbije, Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine i Planinarskom savezu Crne Gore, u cilju da upozore isiva planinarska društva i pojedince na mogućnost objavljivanja prvenstvenih penjačkih uspona. No žalosno je konstatirati da od nekih saveza nije došao niti odgovor, a oni koji su odgovorili ukazali su na svoju nemoć da stupe u kontakt ili da meni omoguće kako bih stupio u vezu s ljudima koji bi eventualno mogli posjedovati materijal.

Jedna karakteristika najvećeg broja ipenij »čkiih uspona je ta što misu [ponavljani, osim smjerova u Kleku, Anić Kuku i djelomično Mosoru i Biokovu. Razlog tome je velika udaljenost i nepristupačnost podnožja stijena u kojima se nalaze smjerovi. Smjerovi isu uglavnom isipenjani u obliku tečajeva i logora, jer je pristup planini u toj formi najjeftiniji. Osini itoga penjači su se oduševljavali prvenstvenim usponima, što je i normalno, jer time najviše dolazi do izražaja njihova sposobnost. Zelja za ponavljanjem isipenijanih smjerova nije postojala IU tolikoj mjeri. Ti krajevi su bili u alpinističkom, pogledu neistraženi i kao takvi najpriivlačniji.

Redosljed planina, odnosno stijena, određen je njihovim geografskim položajem, tj. u pravcu pružanja Dinarskih planina od sjeverozapada prema jugoistoku. Za svaku planinu ko'ja ima stijenu dat je kratak uvod radi upoznavanja onog najhitnijeg. Nakon toga Blijedi opis peinjačiklih uspona u itoj stijena. Svalki uspon numeriran je brojem, s kojim je ujedno označen na slici i karti. Tel stu su dodani crteži stijena kao i geografske karte. Karte nisu precizne već šematske. Svrha im je da označe približno mjesto penjačkog lufspona u odnosu na stijenu ili vrh. Položaj smjera je označen strelicom i dotičnim brojem iz opisa. Stijene niisu prikazane fotografskiim snimcima zato što je do izvjesnog broja fotografija bilo teško doći, a i one koje sam imao bile su loše. Odlučio sam da sve stijene budu izražene crtežom. Na alpinistima ostaje da svojim znanjem i osjećajem spoznaju logičnost penjackih smjerova prilikom uspona.

Da bi se knjiga upotpunila, dodane su fotografije iz života planina.

Ovom prilikom zahvalio bih Planinarskom savezu Jugoslavije, Planinarskom savezu Hrvatske i pojedincima koji su bilo na koji način omogućili da ovaj alpinistički vodič bude što obuhvatniji i potpuniji.

PLANINARSKI DOMOVI

Još danas su najinteresantnije i najveće naše planine uslijed pomanjkanja planinarskih objekata često rijetko posjećene. To se tiče i onih planina koje u sebi kriju stijene, te je to i razlog da su one relativno kasno obrađene. Prvi posjetioči, kao i alpinisti bili su prisiljeni da svoje penjačke uspone rade puteni logorovanja. Na taj način je izvršeno preko polovine penjačkih uspona.

Postoji izvjestan broj planinarskih domova koji su smješteni u bližoj ili daljnjoj okolini pojedinih stijena. Oni su u ovoj knjizi spomenuti da *hi* se mogli *'iskoristiti* za vršenje penjačkih uspona. Osim toga mogu poslužiti za pojedina alpinistička logorovanja.

U onim predjelima koji nemaju nikakvih planinarskih objekata mogu se koristiti pašnjakske kolibe (katuni, bacila), a tamo gdje njih nema jedina su mogućnost šatori.

Mislim da će ovaj popis planinarskih domova (izvjestan broj hotela i motela) naći svoju primjenu i da će korisno poslužiti za izvođenje penjačkih uspona kao i hodalačkih tura.

UČKA

HOTEL NA PRIJEVOJU POKLON (870 m) smješten na cesti Rijeka—Pazin, odnosno na prijevoju Poklon, na grebenu Učke. Pruža lijepe vidike. Hotel ima potpun komfor, otvoren je cijele godine.

Pristup iz Opatije za 2 sata hoda. Postoji sezonska autobusna veza.

Do tornjeva u Vranjskoj dragi potrebno je 1.30 sati hodanja.

VELEBIT

DOM NA ŠTIROVCU (1350 m) smješten je u Južnom Velebitu u blizini Vaganskog vrha (1758 m). U okolini se nalaze najviši vrhovi Velebita, kao i markantni kanjoni Male i Velike Paklenice. Dom je građen 1954/55. i raspolaže sa 56 ležaja. Imade trpezariju i kuhinju, a u neposrednoj blizini je izvor. Mogućnosti za ljetni

i zimski alpinizam su velike. Hranom je opskrbljen djelomično. Ljeti je otvoren stalno a zimi po potrebi.

Pristup domu je iz željezničke stanice Medak (pruga Zagreb—Split). Do doma ima 3 sata hodanja.

Do podno stijene Anića Kuka i Visoke Glave (Manite Peći) najlakše je doći ipreko Struga i Biulltfme za 2 do 3 sata hodanja.

Uprava: Planina rslko društvo »Badanj«, Medate.

PLANINARSKI »OM U VELIKOJ PAKLENICI (Parići) smješten je u neposrednoj blizini naselja Parići. Ima 10 ležaja, otvoren cijele godine, a opskrbljen djelomično.

Pristup iz Starigrada na Jadranskoj magistrali kroz kanjon Velike Paklenice za 1.30 sati hoda. Pristup do stijene Anića Ku'ka i Visoke Glave (Manite Peći) za 30 minuta hodanja.

Uprava; Planinarsko društvo »Pa'klenica« (Diburmija), Zadar.

MOTEL STAKIGKAD — PAKLENICA smješten je nedaleko mjesta Starigrada na Jadranskoj magistrali (Rijeka—Zadar). Motel pruža potpuni komfor. U neposrednoj blizini nalazi se odvojak ceste za Veliku Paklenicu. Cesta je drugog reda i prodire do najužeg dijela kanjona, te je moguće doći automobilom.

Od motela pa do stijene Anića Kuka ima 1 sat hodanja.

KLEK

PLANINARSKI DOM POD KLEKOM (1020 m) smješten je pod samim vrhom Kleka. Svojim položajem omogućuje lijepe vidike. Dom je otvoren subotom i nedjeljom cijele godine a ostale dane po potrebi. Opskrbljen djelomično. Raspolaže sa 30 ležaja, kuhinjom i trpezarijom. Voda u cisterni.

Pristup je iz željezničke staniice Ogulin, pruga Zagreb- -Bijelka, za 3 sata hodanja.

Zahvaljujući smještaju, pruža velike mogućnosti za alpinizam. Do jugoistočne stijene Kleka treba 20 minuta hodanja.

Uprava: Planinarsko društvo »Klek«, Ogulin.

KOZJAK

PLANINARSKI DOM NA KOZJAKU smješten je u neposrednoj blizini najvišeg vrha Sv. Jure. Otvoren je cijele godine. S doma su laki pristupi pod cijelu barijeru Kozjaka u trajanju od 30 minuta do 2 sata.

Uprava: Planinarsko društvo »Kozjak« u Kaštel Sućurcu.

MOSOR

DOM NA LJUVACU (900 m) obnovljen 1951. godine. Raspolaže sa 23 ležaja. Dom djelomično snabdjeven i otvoren cijele godine. Pruža mogućnosti za alpinizam.

Pristup iz StpIMta autobusom do Žrnovice, a zatim 3 sata hodanja do doma.

Od doma su mogući prilazi do podno stijena Zapadnog Mosora (2 sata hoda) i Istočnog Mosora (Koziiik) 4 sata hodanja. Uprava:

Planinarsko društvo »Mosor«, Split.

OMLADINSKI DOM NA UŽIČKOJ KOSI (940 m) nalazi se na zapadnom dijelu Mosora. Dom je obnovljen 1954. godine, ima dvije sobe i kuhinju. Nije opskrbljen.

Pristup sa željezničke stanice Mravdmci (pruga Split—Sinj). Do doma 10 km, >tj. 2.30 sati hodanja.

Najprikladniji j.a pristup pod stijenju zapadnog Mosora 1 do 2 sata hodanja.

Uprava: Planinarsko društvo »Mosor«, Split.

ČVRSNICA

DOM NA VELIKOM VILINCU (1961 m) nalazi se pod samim vrhom Velikog Vilinca. Takav položaj omogućuje lijepe vidike na sve strane. Kuća je obnovljena 1950. godine. Ima 24 ležaja i kuhinju. Uz kuću se nalazi izvor. Ljeti otvorena.

Pristup kući je od željezničke stanice Grabovica na pruzi Mostar—Sarajevo odakle ima 8 sati hodanja.

U neposrednoj blizini odlične mogućnosti za alpinizam. Pod stijene Pešti Brda ima 1 do 2 sata hodanja, Merića Kuka 2 do 3 sata, a pod Veliki Kuk 2 sata hodanja.

Uprava: Planinarsko društvo »Vilinac« — Doljani, pošta Jablanica na Neretvi.

PRENJE

KUĆA LJUBINA (1001 m) nalazi se na putu za Jezerce na Prenju. Obnovljena je 1953. godine. Ima 20 ležaja. Otvorena prema potrebi. Neopskrbljena.

Pristup od željezničke stanice Konjic na pruzi Sarajevo—Mostar i cestom 2 sata hodanja.

Kuća **služi** kao ishodišna taelka za centralni dao Premja. Do Jezerca 4 sata hodanja.

Uprava: Planinarsko društvo »Boirašnica« — Konjic.

KUCA NA .JEZERCU (1700 m) smjestila se među glavnim vrhuncima Prenja. Obnovljena je 1951. godine. Posjeduje 30 ležaja. U blizini kuće je izvor. Otvorena povremeno i po potrebi.

Zahvaljujući svojem položaju, pristupi pod stijenu su relativno kratki: Otiš i .Zelena Glava 1 sat, Vjietrena Brda 1 sat, Zubac 30 minuta, Osobac 1 sat, iSivadije 2 sata.

Pristup domu je najikraći iz Konjica, te preko Skoka za 5 do 6 sati hoda.

Uprava: Planinarsko društvo »Borašnica« — Konjic.

MAGLIĆ

SKLONISTE SAVA KOVACEVIC (1520 m) nalazi se u šumovitom predjelu Vučeva. Građeno 1956. godine. Ima sobu sa 20 ležaja i kuhinju. Neopskrbljena.

Pristup od doma pod stijene Maglica traje 2 do 3 sata hodanja, a do Tnnovačkog jezera 4 sata hodanja.

Pristup iz mjesta Foče: do mjesta Igoča 3 sata hodanja, a od Igoča do tace 3 i pol sata.

Uprava: Planinarsko društvo »Maglić« — Goražde.

DURMITOR

HOTEL KOD ŽABLJAKA smješten je u neposrednoj blizini samog mjesta. Pruža potpun komfor. Otvoren ljeti.

Od hotela su moguće ture na sve strane, i podno stijena u trajanju od 2 do 8 sati hodanja.

PLANINARSKO SKLONISTE ŠKRKE (1750 m) smješteno u centralnom dijelu Durmitorskog masiva. U neposrednoj blizini su dva jezera: Veliko jezero i Malo jezero, a iznad njih najviši vrh Durmitora — Bobotov Kuk. Kuća je građena 1953. godine. Izvor u blizini doma. Dom neopskrbljen.

Od kuće su mogući vrlo brzi pristupi pod stijene Bobotovog Kuka i Bezimenog Vrhova za 1 sat hodanja. Prutaš 1 sat, Minin Bogaz — Zupci 1.30 sati, Sljeme 2 do 3 sata.

Pristup iz mjesta Zabljak novosagrađenom cestom do Dobrog Dola, a odatle do kuće ima 2 sata hodanja. Druga mogućnost: Crno jezero, Valoviti Do, Sedlo Samar, Škrke za 4—5 sati hodanja.

PROKLETIJE

PLANINARSKA KUĆA SLANE POLJANE (1520 m) nalazi se na Lumbardskoj planini, nedaleko vrha Žuti Kamen. Kuća je građena 1953. godine. Kuća se može koristiti preko cijele godine.

Od kuće pa do podno stijene Žutog Kamena ima 2 sata hoda, a do Ničinata 3 do 4 sata hoda.

Pristup je od mjesta Peći za 2 sata hoda.

Uprava: Planinarsko društvo »Đerovica« — Peć.

KUĆA JELENAK (1410 m) u Bjeluhi smještena je u neposrednoj blizini ceste Peć—Titograd. Obnovljena 1953. godine. Raspolože sa 20 ležaja. Kuća opskrbljena, otvorena dijele godine. Prilaz kući iz Peći 25 km cestom.

Uprava: Planinarsko društvo »Đerovica« — Peć.

SOLUNSKA GLAVA

DOM CEPLEZ — NEŽILOVSKI STENI (1430 m) na planina Karadici — Jakupici. Građen 1951. godine. Posjeduje 36 ležaja. Dom je opskrbljen i otvoren cijele godine.

Do podnožja Nežillovskih stijena[^] odnosno Solunske Glave preko izvora Baibune 2 do 3 sata hoda.

Pristup sa željeznike stanice Bogomila, pruga Skopje—Bitola, 4 sata hoda.

Uprava: Planinarsko društvo »Skopje«, Skopje.

VODIČ

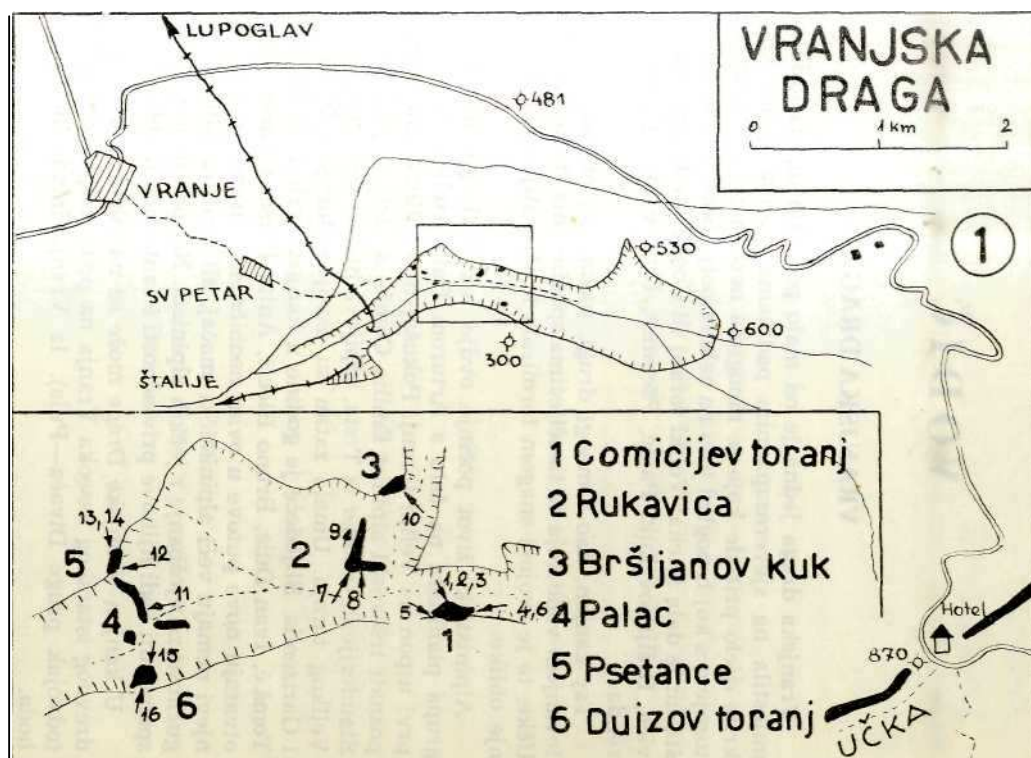
VRANJSKA DRAGA

Vranjska draga jedna je od malo poznatih dolina koja se smjestila na sjeverozapadnim padinama planine Učke. Ona krije djelo prirode koje je mnogima nepoznato. To su visoki tornjevi s kojih pogled luit'a na zelena polja Istre. Ljudska mašta im je dala imena: Veliki toranj ili Comicijev toranj, Rukavica, Bršljanov kuk, Palac, Psetance, Duizov toranj ili Garizenda.

Taj kanjon, kao i mnogi drugi, nastali su erozionim djelovanjem vode koja se tisućljećima spuštala niz strme obronke Učke, te je svojom snagom formirala kraško stijenje u današnje oblike.

Alpinistički život! počinje ovdje tek 1931. godine. Jedna grupa planinara na čelu s Arturom Dalmartellom pokušava prvi uspon na Veliki toranj. Pokušaj ne uspijeva. Iste god i nepoznati trščanski alpinist Emilio Comici sa svojim prijateljem Stauderijem, također iz Trsta, uspijeva prijeći 'sjevernu stranu Velikog tornja, Umalo zatim su osvojeni tornjevi Rukavica i Garizenda. Slijedeće je godine u kanjonu vrlo živo. Ernesto To'mšć, Ivan Duiz, Bruno Blečić, Anita Persel i mnogi drugi otvaraju nove putove u ovim neobičnim tornjevinia. Ovi tornjevi nemaju veći alpinistički značaj, ali pružaju odlične mogućnosti za vježbanje rječkih alpinista. No ipak ih je vrijedno spomenuti radi njihove privlačnosti i fantastičnih oblika.

U kanjon Vranjske Drage može se najlakše stići iz starodrevnog istarskog zaseoka Vranja na pruži Lupoglav—Štalijske (odvojak pruge Divača—Pula). Iz Vranja irnade 40 minuta hoda.

Vranjska draga — nerealna. karto

COMICIJEV TORANJ

Ovo je najveći toranj u kanjonu, a nalazi se na sjevernoj strani drage i sličí ogromnoj cigari. Odijeljen je od okolnih stijena uskim sedlom, kojim prolazi puteljak. Sjeverna stijena je glatka i visoka oko 50 m, a oprimci su male li i okrenuti prema dolje. Istočna stijena je visoka oko 70 m i najprikladnija je za uspon. Zapadna stijena je glatka kao mramor, visoka oko 50 m, a pruža najbolje i najsigurnije primke. Južna je visoka oko 90 do 95 metara; potpuno je okomita, slojnice su vertikalne i ima malo izgleda da bi se je moglo prepenjati.

SMJER COMICI—STAUDERI

1

Opis: Smjer počinje na sjevernoj strani sedla, preko dobro razvedenih stijena i dopire koso udesno do sjeverozapadnog ruba. Par metara dalje po rubu, zatim koso nalijevo prema žlijebu koji se spušta izravno sa sjevera i od njega na sam vrh.

Teškoća: III i sa jednim mjestom VI, visina uspona 40 m. Trajanje uspona 30 minuta.

PRIJEKNICA DALMARTELLO-PIVA—RIPPA

2

Opis: Ovo je najkarakterističniji smjer tornja. Prelazi se potpuno vodoravno zapadnu stranu do žlijeba i počinje se usponom, kao pod 1, do sjeverozapadnog ruba i nailazi se na početak police kojom se vodoravno prelazi oko 18 m. Što se više napreduje, polica se suzuje, nestaje i nakon nekoliko oprimaka ulazi se zgodnim pokretima u žlijeb koji poprima izgled kamina; zatim do sedla (1), a odavde na vrh.

Teškoća: Od sedla do ruba 20 m (III); od ruba do kamina oko 18 metara (IV); od kamina do vrha 50 m (III). Trajanje uspona 30 minuta.

SMJER TOMSIC—BLECIC—DUIZ

3

Opis: Sve kao pod 1. i 2. do sjeveroistočnog ruba, dalje koso ulijevo, pa izravno po rubu do žlijeba, a zatim rubom žlijeba do sedla, kao pod 1. i tako na vrh.

Teškoća: III, mjestimično VI. Visina uspona 40 m. Trajanje uspona 30 minuta.

Comicijev toranj — ■ sjeverna stijena

Pristup: Sa sedla koji dijeli Comicijev toranj od sjeverne strane kanjona silazi se do podnožja tornja :(istočno).

Opis: Uspón počinje na podnožju otvorenog kamina, zatim stijenom ulijevo, da se nakon nekoliko metara prijeđe udesno i dalje izravno do mjesta gdje se kamin gubi u stijeni. Ispod jednog prevjesa ponovno se traverzira udesno po kratkoj vodoravnoj- polici, a zatim po laganoj stijeni do »Zelene police«. Ovdje se nazire veća izbočina, odijeljena od glavne stijene preko koje se uspinje sve do vrha, a zatim se nastavlja stijenom koso, lijevo do vodoravne police. Dalje se nastavlja nekoliko metara prema gore do male terase, pa koso ulijevo do sjeveroistočnog ruba. Od ruba se uspinje kaminom do vrha.

Teškoća: IV i V. Visina smjera 80 m; vrijeme penjanja 1 sat.

SJEVEROZAPADNI RUB: TOMŠIC—PERSEL —DUIZ

5

Opis: Silazi se sipinama uz zapadnu stijenu i dolazi se do sedla pokraj jugoistočnog ruba. Odavde izravno do završetka priječnice pod 2, zatim u kamin iz kojega se odmah izlazi i nastavlja po njegovom rubu, dok se ne dopre do sedla, a odavde kao pod 1. do vrha.

Teškoća: IV. i V. Krševito. Dužina penjanja 50 m.

ZELENA POLICA: DUIZ—TOMŠIC

6

Opis: Kao pod 4., uz sjevernu stijenu sjeveroistočnim rubom, a zatim prijelaz kroz čitavu istočnu stijenu, te po uskoj polici do jugoistočnog ruba. Polica se ovdje gubi, pa se dalje penje u otvorenoj stijeni (istočna). Polica potpuno nestaje a time i mogućnost napredovanja u vodoravnom smjeru. Dalje njihanjem 7 do 8 m u kamin u priječnici. Dalje kao pod 5.

Teškoća: III. Krševito; prijelaz 30 do 40 metara.

Rukavica — južna stijena

RUKAVICA

To je najčudniji oblik ovog kanjona. Sa svih strana ima oblik rukavice s jasno odijeljenim palcem. Svojim bočnim stranama je šira nego na podnožju. Jugozapadni blok je čvrst, dok je ostali dio krševit. Od podnožja pa do vrha razdijeljena je dugom i uskom pukotinom a vrh joj završava glatkom pločom.

PUKOTINA: COMICI—STAUDERI

7

Opis: Počinje se na podnožju pukotine koja dijeli rukavicu sve do vrha. Uspinje se po pukotini do mjesta gdje se ona gubi u stijeni pretvorivši se u malu kosu policu. Ovdje dopiremo do početka velike i glatke ploče i prešavši pod krševit prevjes, dolazi se na vrh.

Teškoća: V i VI; visina uspona 30 m; vrijeme uspona 30 minuta.

SMJER PO RUBU TOMSIC—DUIZ

8

Opis: Po rubu koji je na desnoj strani pukotine uspinje se do okomitog položaja, odakle se prelazi u pukotinu. Dalje kao kod 7.

Teškoća: V i VI

ŽICANA ZELEZNICA: TOMSIC—DUIZ—PERSEL

9

Opis: S vrha rukavice prebacuje se uža na vrh palca. Na vrhu ima mjesta samo za jednu osobu.

BRŠLJANOV KUK

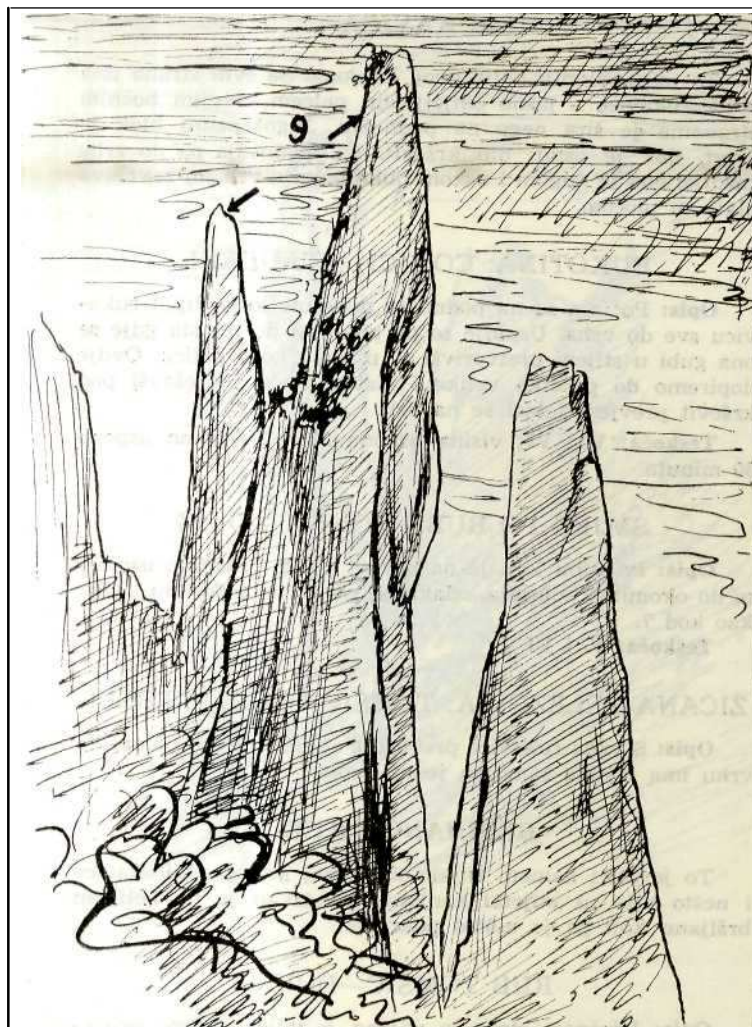
To je oštri kameni šiljak na desnoj strani od Rukavice i nešto više uz stijenu kanjona, a nazvan je po velikom bršljanu koji ga je nekad pokrivao.

RUB TOMSIC—DUIZ

10

Opis: Istočnom stranom stijene, a zatim ulijevo priječnicom do ruba koji se obilazi, te se odmah nastavlja po oštroj bridu do vrha gdje postaje nešto nagnut, te se prelazi u stijenu lijevo i tu završava usponom.

Teškoća: IV. Trajanje uspona 15 minuta; visina 30 metara.

Rukavica — sjeverozapadna stijena

PALAC

To je vršak s dugim i oštrim grebenom a nalazi se pokraj »Prozora«.

SMJER: DALMARTELLO—MANDRUZZATO 11 —RIPPA

Opis: Počinjemo po istočnoj strani malim oprimeima i dopiremo do oštrog grebena (vodoravnog) po kojem se nastavlja do podnožja, a zatim se ponovo uspinje.

PSETANCE To je čudna
monolitna stijena sjeverno od Palca.

JUŽNI SMJER: DUIZ—LE'NAC 12

Opis: Uspón počinje s južnog podnožja stijene i nastavlja se do vrha po krševitoj stijeni.

Teškoća: III. Vrijeme penjanja 15 minuta; visina stijene 30 metara.

SJEVERNI SMJER: DUIZ—LEJNTAC 13

Opis: Uspón započinje upravo sa suprotne strane nego u 12 gdje se dolazi do jednog prevjesa, a zatim se prelazi nekoliko metara ulijevo i dalje do samog vrha.

Teškoća: V. Vrijeme penjanja 15 minuta; visina stijene 15 metara.

KAMIN: TOMSIC—DUIZ 14

Opis: Početak uspona kao kod 13, samo se ne uspinje po stijeni već po pukotini, pa se upiranjem o suprotnu stijenu stiže do vrha.

Teškoća: IV; vrijeme penjanja 15 minuta.

GARIZENDA (DUIZOV TORANJ)

To je najljepša i najelegantnija stijena čitavog kanjona. Visoka je 20 metara, a prosječna debljina je oko 3 metra. Postoji samo jedan logični smjer uspona a taj je po sjevernom rubu.

Palac i Psetance

SJEVERNI RUB: COMICI—STAUDERI

15

Opis: Uspón počinje odmah s podnožja ruba i kod prvih zahvata je potrebno priljubiti se uz stijenu dok se ne dopre do prevjesa koji treba prijeći, a zatim se nastavlja do glatke ploče koju se prelazi držeći se desno prema rubu, te konačno na T rh.

Teškoća: IV, V; trajanje uspona 20 minuta.

JUŽNI RUB

16

Prvi pokušali Tomšić — Duiz. Prvi ispenjao Silvije Verša, 23. IX 1956. godine.

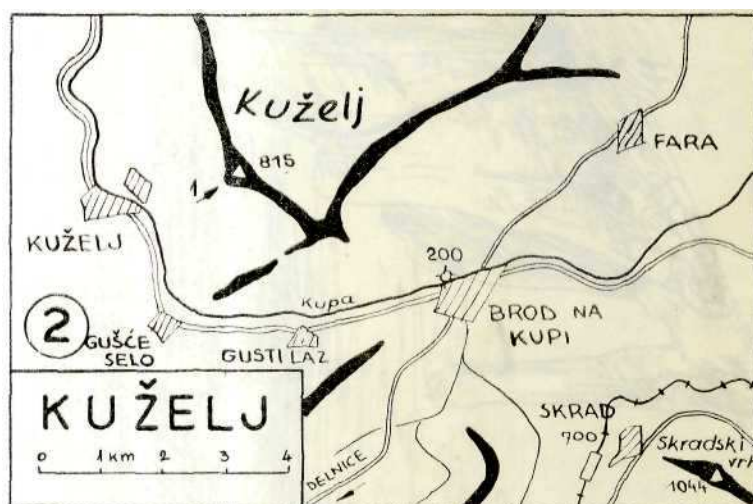
Opis: Prvi penjači došli do karakteristične horizontalne pukotine. Preko prevjesa i ploča sa slabim hvatištima oko ispupčenog brida i po njemu na vrh.

Teškoća: VI, VI+ , vrijeme penjanja 10 minuta.

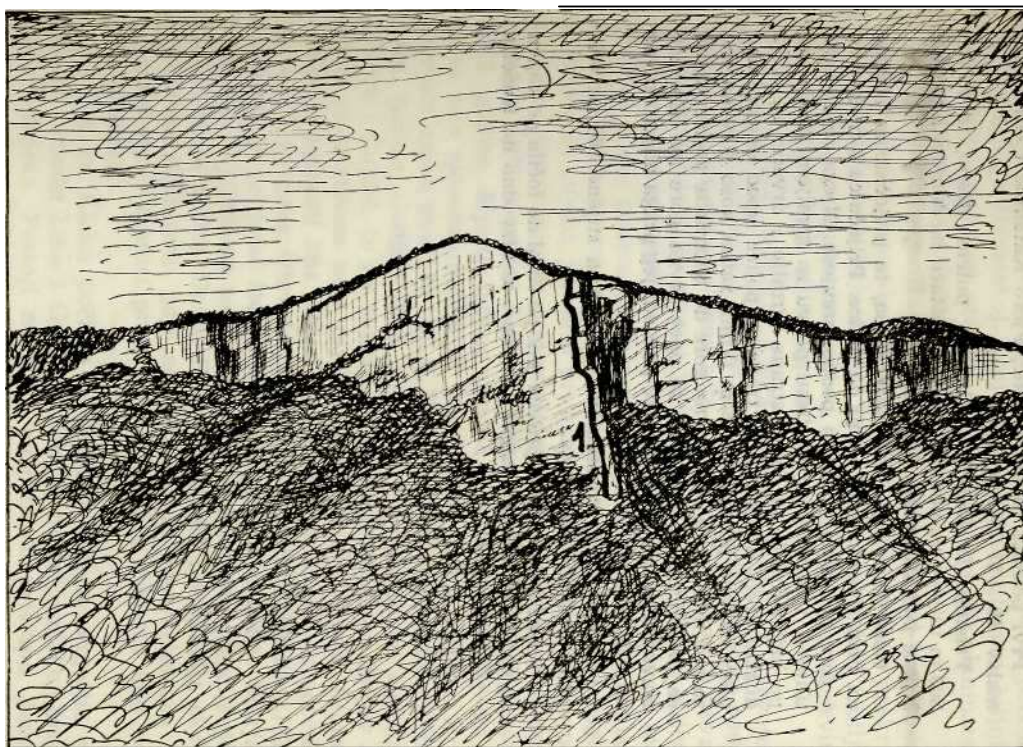
KUŽELJSKA STIJENA

U dolini Kupe, na lijevoj strani rijeke kod mjesta Kuželj uzdiže se, mnogima nepoznata, Kuželjska stijena. Ne odlikuje se znatnom visinom (cca 200 m), ali je za ovaj šumoviti kraj vrlo interesantna, pogotovo ako se gleda iz Skrada ili sa Drgomlja.

Pristup je najlakši iz željezničkih stanica Skrad ili Delnice. S ovih stanica slijedi spust u dolinu Kupe do mjesta Brod na Kupu. Uzvodno 12 km leži mjesto Kuželj kao ishodišna tačka.

Kuželj — pregledno karta

Kuzeljska stijena (815 m) — jugozapadna stijena

JUGOZAPADNI BRID

Prvi penjači: Bruno Paulić, Pjero Katalinić i Gilić Stanislav, 10. VII 1962. godine.

Pristup: Iz Kuželja poljskim putem desno, te nakon 300 m ulijevo uz potočić, te kroz guštaru na šumoviti greben. Njime pod stijenu — 1.30 sati.

Opis: Ulaz lijevo od baze stupa, te priječnicom udesno na brid i ravno gore i(klin) do police. Priječnica 5 m udesno i gore po uskoj ploči do podno prevjesa. Njega se zaobiđe ulijevo, i zatim gore na usku policu sa grmljem. Dalje sve po bridu držeći se desne strane (grmlje i drveće) za 2 1/2 dužine užeta do prostrane travnate police ispod eksponirane ploče. Ravno po ploči za 6 m (klin), zatim koso gore udesno za par metara, te opet ravno gore do neizrazite police kojom se prijeći desno cca 4 m, te opet ravno gore na slijedeću travnatu policu. Od nje preko posljednjeg praga ulijevo ravno na vrh stijene.

Teškoća: III, mjestimično IV. Visina stijene 180 m; vrijeme penjanja 2—3 sata.

Silaz: Grebenom u pravcu S-Z po šumi do točila po kojem se spušta drveće. Po njem do Kupe, te nizvodno do Kuželja — 2 sata.

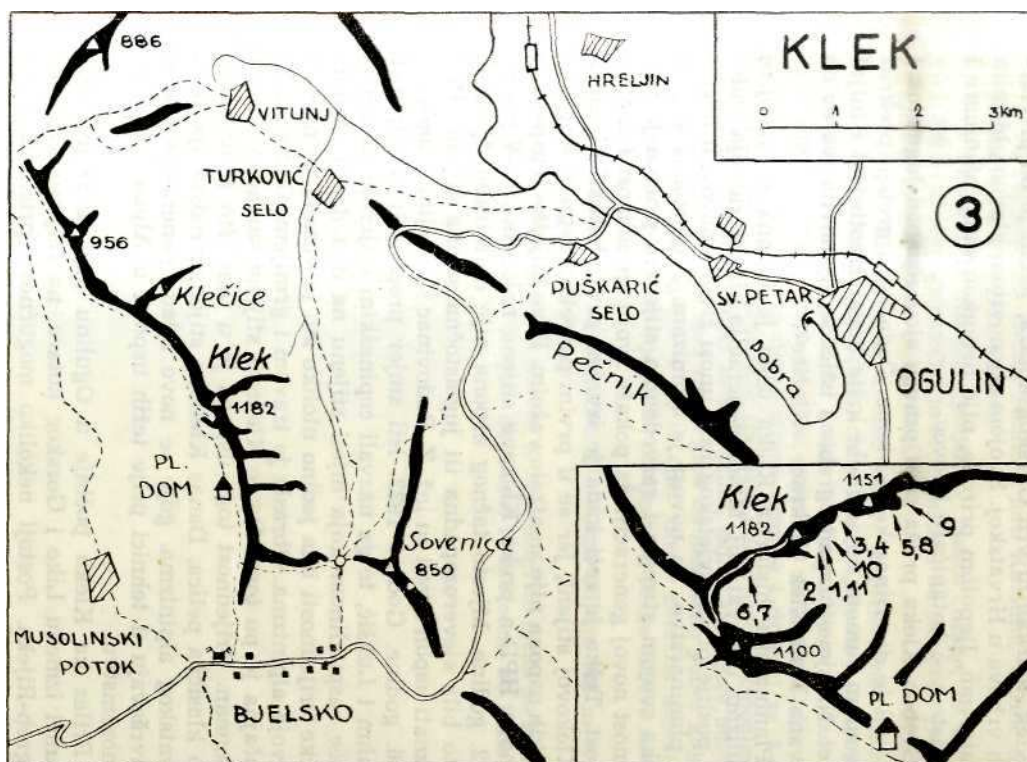
KLEK (1182 m)

Klek, markantni vrh Gorskog kotara, jedan je od privlačnijih vrhova u Hrvatskoj. Svojom stjenovitom glavom, biljnim bogatstvom, ljepotom prirode, nije privukao samo planinare i alpiniste već botaničare i lovce.

Greben Kleka pruža se u pravcu sjeverozapad-jugoistok i sastavni je dio Dinarskog sistema. Podnožje i greben prekriti su gustom šumom koja u sebi krije bogat životinjski i biljni svijet. Na sjeverozapadu grebena ističe se stjenovita tvorevina nazvana Mali Klek ili kraće »Klečice«.

Planinarska historija Kleka usko je vezana s razvojem alpinizma u Hrvatskoj. Mlada generacija planinara koja nadolazi poslije prvog svjetskog rata unosi život i novost u hrvatsko planinarstvo. Ta novost je alpinizam. Jugoistočna stijena Kleka svojom strmom i razvedenom stijenom pružila je mogućnost novoj generaciji da pokaže svoju sposobnost i snalažljivost. Teško je reći kada je izvršen prvi alpinistički uspon u Klekovoј stijeni, jer se u prvim počecima registriranje penjačkih uspona nije smatralo važnim. Prve bilješke o usponima članova HPD-a preko Klekove stijene nalazimo u »Vijencu« 1912. godine. Mjesto tačnog uspona nije definirano, tj. da li je to bila sjeverozapadna ili jugoistočna strana stijene. Prvi priznati uspon izveli su inž. Z. Badovinac sa svojim drugovima 1926. godine. Godine 1933. isti smjer prepenjali su alpinisti Brahm i Lukšić, te ga nazvali cepinaškim smjerom. Smjer se kreće raspuklinom koja dijeli stijenu na dva dijela. Alpinističke vrijednosti ima jedino utoliko što je vezana uz početke razvoja alpinizma. Obrasla je travom i grmljem. Godina 1935. značajna je po tome što je Klekovu stijenu savladao Marjan Dragman. Vrijednost toga uspona je u tome što je ocijenjen kao klasična petica. Danas Klekova stijena predstavlja školu hrvatskog alpinizma, gdje se nove mlađe generacije uče ili usavršavaju u tehnici prije težih uspona u Alpama kod nas i inozemstvu.

Prilaz ka Kleku počinje u Ogulinu koji se smjestio na granici između Like i Gorskog kotara, na željezničkoj pruzi Zagreb-Rijeka. Postoji nekoliko mogućnosti pristupa. Jedan od najlakših i najbržih je preko Sv. Petra — sela Puškarića — Ostrovice — dom pod Klekom u trajanju od 3 sata. Put

Klek — pregledna karta

je markiran. Drugi prilaz je preko Bjelskog kamo se može doći autobusom iz Ogulina cestom Ogulin—Novi. Odavde pa i do doma na Kleku ima 30 minuta hoda. Postoji još nekoliko mogućih prilaza koji nisu tako važni (detaljne upute: »Vodič na Klek« od dra Željka Poljaka).

Planinarski dom pod Klekom pruža velike mogućnosti planinarima i alpinistima. Od doma pa do vrha Kleka ima 15 minuta, koliko i pod samu Klekovu stijenu.

HPD-OV SMJER

1

Prvi pokušaj uspona izveli su 1. VI 1935. Brezovečki s drugovima. Cijeli smjer ispenjao 22. IX 1935. V. Čubelić.

Pristup: Označenim putem na travnato sedlo u južnom grebenu Kleka (15 min.). Po obraslom točilu dolje uz podnožje stijene nekih sto metara. Kroz grmlje desetak metara gore pod glavno točilo, ispod vidljive usjekline koja dijeli stijenu na dva dijela.

Opis: Ulaz u strm otvoren žlijeb, koji završava s prevjesom. Po žlijebu za pola dužine užeta gore, te preko prevjesa u žlijeb. Preko kamenih blokova na lijevu padinu karakteristične usjekline. Po točilastom terenu, prekinutim kamenim skokovima jednu dužinu užeta do pod duboki kamin. 30 metara kaminom do lakog obraslog terena i po njemu desno gore pod crvene razrovane prevjese. Po plitkom žlijebu u raskoraku tri metra gore pod prevjes. Pod prevjesom po glatkoj ploči nekoliko metara udesno, dok se ne položi i prijeđe u prostranu policu (IV). Dalje desno gore na usku policu i po njoj desno oko ruba (vrlo eksponirano) do udubine. Iz udubine 10 metara udesno u zasipanu uvalu pod završnom 40-metarskom visokom stijenom. Više mogućnosti izlaza. Lijevo u žlijeb, ravno u okno ili desno kroz kamin na vrh.

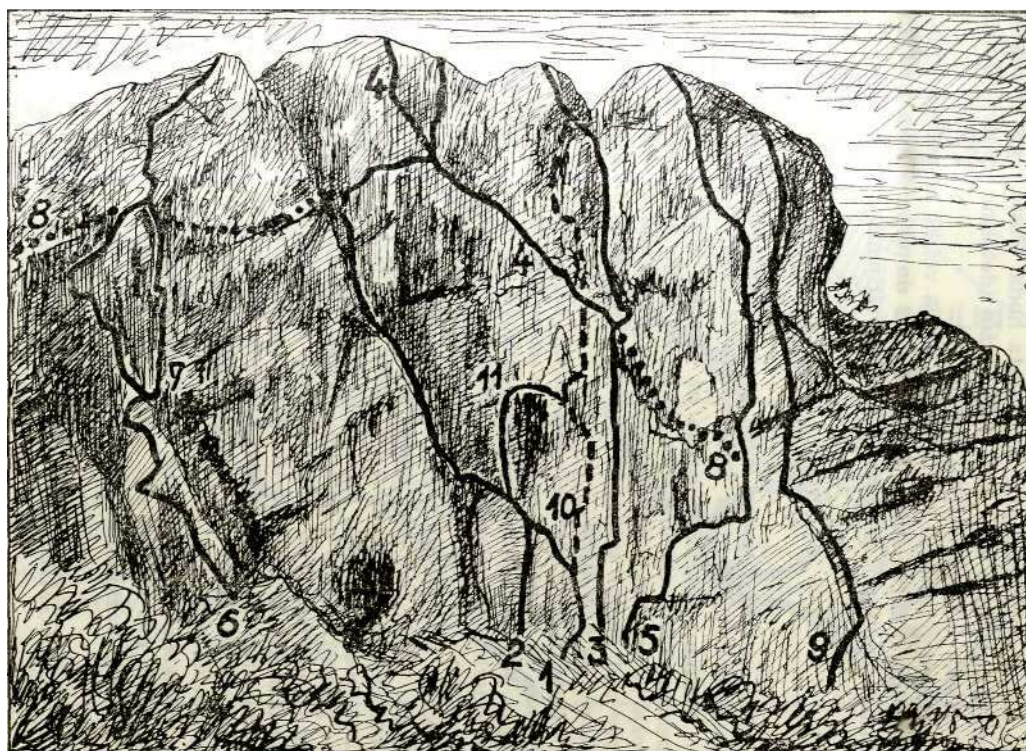
Teškoća: III, priječnica IV. Visina stijene 180 m. Vrijeme penjanja dva sata.

Silaz: Markiranim putem do doma 20 min.

DRAGMANOVA ULAZNA VARIJANTA

2

Ulaz za pola dužine užeta udesno od ulaza HPD-ovog smjera. Po žlijebu 15 metara gore do kamene izbočine. Dalje priječnica ulijevo pod crveni prevjes (krševito, klekovina)

do osiguravališta. Preko prevjesa lijevo u žlijeb, gdje se sastaje sa HPD-ovim smjerom. **Teškoća:** teškoća varijante **III**.

DRAGMANOV SMJER

^

Prvi uspon izveo M. Dragman, 5. IX 1935. — sam.

Pristup: kao pod 2.

Opis: 15 metara do kamene izbočine. Odatle nekoliko metara naprijed, zatim priječnica udesno do velike udubine. Dalje još dva metra i preko prevjesnog nosa u neizraziti žlijeb. Po žlijebu gore penjući u raskoraku ili upiranjem. Teren trošan. Dvije dužine užeta do pod prevjes. Preko prevjesa gore, zatim malo lijevo po plitkom žlijebu (V) na lakši teren po kome u prostranu udubinu (Dragmanov bivač). Iz udubine kratka priječnica u kamin desno. Po glatkoj izloženoj ploči lijevo gore do drveta. Dalje kroz vlažne kamene do prevjesnog ukliještenog kamena. Po lijevom žlijebu trenjem dalje (klin). Kroz slijedeći kamin upiranjem do mjesta gdje ukliješteni kamen čini okno. Kroz okno lijevom rebrom po laganom terenu na rub stijene.

Teškoća: IV-f-, visina stijene 200 m. Vrijeme penjanja četiri sata.

Silaz: kao pod 1.

VARIJANTA IZMEĐU DRAGMANOVOG I HPD-OVOG SMJERA

4

Prvi penjali: Brezovečki—Dragman, 22. IX 1935.

Opis: Od Dragmanovog bivaka lijevo preko trbušaste izbočine do tri metra visokog drvenog stupa. Između njega i stijene gore, zatim priječnica ulijevo do pod glatke ekspozirane stijene. Preko nje na plitku kosu policu koja vodi ulijevo gore. Polica se širi dok ne prijeđe u zasipanu uvalu gdje se sastaje sa HPD-ovim smjerom. Dalje kao pod 1.

Teškoća: III+, vrijeme penjanja 30 minuta.

Silaz: kao pod 1.

JUGOISTOČNA GLAVA KLEKA

5

Prvi penjali: Dragman M. — Brezovečki S., 28—29. V i 4. VI 1939. u trajanju od 24 sata.

Pristup: kao pod 2, nekoliko metara desno po obraslom terenu gore na kvadratičnu i travnatu kosu policu.

37

Opis: S police u okomitu stijenu presječenu uskom pukotinom. Po pukotini gore (V) na široku policu. Policom 8 metara do kraja, zatim dalje priječnica iza stupa Jugoistočne Glave u udubinu. Osiguravanje problematično. Iz udubine preko prevjesa na težak, obrastao kršljiv (droblijiv) teren. 10 metara gore do žlijeba i po njemu u raskoraku i trenjem do prostrane glectine. Gredina završava ulijevo s okomitom 20-metarskom stijenom (glatka, bez oprimaka) koja u kutu s prevjesom nagnutim za 11 stupnjeva čini pukotinu. Po toj pukotini i glatkoj stijeni do ruba (V+)- Nešto položenijom pukotinom do pod strop. Preko stropa (VI—) u prostranu udubinu. Odatle lijevo strmom pločom u strmi završni dio stijene na vrh Jugoistočne Glave.

Teškoća: V, vrlo eksponirano, visina stijene 200 m. Vrijeme penjanja 3 sata.

Silaz: kao pod 1,

6

OMLADINSKI SMJER

Prvi uspon izveli: Laszovsky E., Mesarić J. i Brlečić S., 28. V 1939. godine.

Pristup: Sa sedla niz točilo, podno kosog žlijeba, ograničenog s desne strane strmim i prevjesnim stijenama.

Opis: Preko ulaznog prevjesnog žlijeba, njegovim lijevim rebrom do malog zatvorenog kamina. Po njemu malo gore, zatim prelaženje u lijevu stranu. Priječnica ulijevo do pod trbušastu izbočinu koju treba prijeći s lijeve strane (IV); iznad izbočine desno gore do vertikalne 10 cm široke pukotine. Po njoj do pod prevjes (V), zatim prijelaz ulijevo na grebenast izdanak i po njemu do malog sedla. Lijevo u kamin, zatim preko laganog krševitog terena do slijedećeg prevjesnog kamina. Od kraja kamina policom na polegnuti, travom obrasli teren. Po njemu 20 m gore, zatim priječnica udesno i po strmoj krševitoj i razvedenoj stijeni na sedlo pod malim tornjićem. Po položenom terenu do strmih ploča, zatim prijelaz u žlijeb pod prevjesom. Preko prevjesa na rub grebena.

Teškoća: III+ sa detaljem V, visina stijene 160 m. Vrijeme penjanja 1.30 min.

Silaz: kao pod 1.

STUDENTSKA VARIJANTA OMLADINSKOG

7

SMJERA »SVOZ«

Prvi pokušaj 1. V 1947. M. Zgaga, D. Bremec. Prvi uspon izveli 4. X 1947: Gropuzzo Ivo, Rakoš E., Kučan N., Zgaga M.

Pristup: kao pod 6.

Opis: S malog sedla kratka priječnica desno u žlijeb. Po žlijebu u kamin, i upiranjem do stropa. Preko stropa trenjem i klinovima kratko gore i desno u udubinu. Iz udubine ulijevo u kamin i njime do pod strop. Preko stropa po njegovoj lijevoj strani (V). Preko zaobljenog kamena u prostrani žlijeb, desno ispod tornjića. Po žlijebu do pod prevjes gdje se varijanta spaja s Omladinskim smjerom.

Teškoća: V, smjer s varijantom traje 3 sata.

Silaz: kao pod 1.

TONKINA PRIJEČNICA

8

Prvi penjali 15. IX 1956. Jakić N. i Mlinac M. Smjer traverzira klekovu stijenu u cijeloj dužini, te obuhvaća pojedine sekcije smjera 5,41.

Pristup: kao pod 5.

Opis: Smjerom kroz Jugoistočnu Glavu sve do istaknutog nosa ispod žlijeba pod gredinom. Od nosa slabo izraženim policama ulijevo ispod prevjesnih ploča do trošne, široke, kose police. Od police par metara lijevo, zatim okomito preko eksponirane, malo prevjesne pukotine (V) na razvedeni teren, te u blagom luku preko rebra u Dragmanov smjer (IV-). Dalje varijantom između Dragmanovog i HPD-ovog smjera (vidi 4) do zasipne uvale u HPD-ovom smjeru. Odatle HPD-ovim smjerom od izlaza pa do ulaza u priječnicu (vidi pod 1). Od tog mjesta lakim obraslim terenom lijevo gore, zatim lijepo razvedenom stijenom neznatno nadolje do iznad drugog prevjesa u »Svozu«. Priječenjem omanjeg, krševitog rebra u »Omladinki« i daljnjim priječenjem po razvedenom, travnatom terenu na rub stijene, odnosno grebena.

Teškoća: IV, duljina smjera 250 m. Vrijeme penjanja 3 sata.

Silaz: kao pod 1.

BRANKOV SMJEIR

9

Prvi pokušaji: iBrezovečki—Diragman, Jakić—Šimunović, Hanzer—Verša. Prvi prepenjali: Ribarović D. i Filipčić A.

Pristup: kao pod 5, samo cea 40 m niže.

Opis: Od penjačkog znaka (abseil klin) po kosoj crvenoj ploči u kosi prevjesni žlijeb na vrh zuba (V). Priječnicom udesno 5 m i sa police koso gore priječenjem udesno u jarugu, i njom preko malog prevjesa u veliku rupu. Iz rupe izaći na lijevu stranu ukoso gore pukotinom u ploči do podno barijere stropova. Preko stropa priječnicom 5 metara ulijevo do osiguravališta, s karakterističnom rupom u visini glave (VI+)• Gore po eksponiranoj, razvedenoj stijeni, preko male špranje na policu. Još jednu dužinu užeta sredinom stupa i preko razvedenog žlijeba na gredinu >(V—); s najužeg dijela gredine ravno preko prevjesne ploče na nos i s njega na policu (VI). Preko ploče do prevjesne pukotine koja vodi u rupu (VI). Iz rupe preko kršljivog prevjesa u prevjesni žlijeb (VI—). Žlijebom jednu dužinu užeta u veliku rupu i iz nje kršljivom pločom u razvedeni teren, te na vrh Jugoistočne Glave.

Teškoća: VI, visina stijene 180 m. Vrijeme penjanja 7.30 sati.

Silaz: kao pod 1.

10

ŽOHAROV STUP

Prvi penjali 25. VII 1960. Zlatko Smerke i Zvonko Pašer.

Pristup: kao pod 2.

Opis: Ulaz u Dragmanovu ulaznu varijantu BPD-ovog smjera. Pola dužine užeta preko kamene izbočine do pod klekovinu, odnosno do pod kršljiv crveni odlom. Tu se smjer odvaja od Dragmanove varijante. Preko klekovine na udobnu policu. Osiguravalište (klin). Sa police lijevo u kršljiv prevjes 6 m (VI). Iz prevjesa u okomitu prevjesnu ploču, po njoj gore (VI serija od 20 klinova). Nakon toga priječnica desno, do izrazitog nosa. Preko njega 1 m dolje na policu. Sa police 1 m desno u plitki žlijeb. Po njemu 15 m gore (VI) te preko kršljivog prevjesa na kosu obraslu policu. Po njoj lijevo gore, pod kršljivu špranju. Preko špranje do suhog drveta. Od suhog drveta nekoliko metara gore na prslonjenu ljusku. Nazad 5 m dolje do iznad suhog drveta. Priječnica desno 5 m (VI), zatim 2 m gore na udobnu policu. Osiguravalište. Sa police po strmom žlijebu (V), te kad se on izgubi u stijeni, priječnica lijevo preko čunjaste ljuske u plitku viseću crnu rupu koja se nalazi u sjecištu horizontalne i vertikalne pukotine. Iz nje ravno gore u glatke bijele ploče (6 m, klinovi slabo drže). To je najteži

dio smjera. Četiri metra iznad je nedohvatljivo suho drvo. Priječnica desno 4 m na udobnu policu (VI+). Oprimci sitni u kršljivom prevjesu. Jedini prijelaz je moguć kroz široku kršljivu špranju gdje su potrebni drveni klinovi (VI, 4 drvena klina). Prijelaz je krajnje problematičan. Dalje po 8-metarskom glatkom žlijebu u crnu plitku rupu. Iz rupe priječnica lijevo i smu plitki žlijeb, po njemu gore, te preko prevjesa na široku policu (VI). Sa nje nešto lijevo, te pravo gore po strmoj stijeni na centralni vrh.

Teškoća: VI, sa jednim mjestom VI+. Visina stupa 200 m. Vrijeme penjanja 10 sati.

Silaz: kao pod 1.

VARIJANTA »Z—2«

11

Prvi penjali: Zlatko Smerke i Zvonko Pašer 22. VII 1960.

Pristup: kao pod 1. ili 2.

Opis: Gdje se te dvije varijante sastaju, počinje varijanta »Z-2«. S toga mjesta ravno gore po strmoj stijeni koja se kao jezičak proteže kroz nišku klekovinu, te preko dva skoka IV— u ogromnu špilju. Iz špilje kroz mali otvor u njenom stropu na viseći most, po mostu lijevo u usku kršljivu priječnicu. Po njoj na prislonjenu ljusku u stijeni. Tu se varijanta spaja sa Zoharovim stupom. Dalje su moguće tri varijante: Zoharovim stupom, Dragmanovim smjerom i varijantom između Dragmanovog i HPD-ovog smjera.

Teškoća: III. Varijanta je zanimljiva radi ogromne špilje i visećeg mosta.

VELEBIT

Velebit je naša najduža planina. Ona se u dužini od 160 km protekla uz Jadransko more, od Senja do rijeke Zrmanje. Rijetko koja planina ima takvo mnoštvo kontrasta kao Velebit. Oni se očituju na ljudima, biljnom i životinjskom svijetu, kao i u samom izgledu planine. Dok je primorska strana puna krša i goleti s čudnim i koji put neobičnim oblicima, dotle je kontinentalna lička strana prekrivena gustim i neprohodnim šumama. Centralni pojas predstavlja kombinaciju šuma i oštarih vapnenačkih tornjeva, ispresijecanih dubokim vrtačama. U cijeloj svojoj dužini Velebit se dijeli u tri skupine: Sjeverni, Srednji i Južni. Dok su Srednji i Sjeverni Velebit relativno niski, dotle se u Južnom nalaze najviše vrhovi preko 1700 metara, s najvišim Vaganskim vrhom od 1758 metara.

U centralnom dijelu Južnog Velebita 'skrivaju se najljepši prirodni fenomeni Velebita — kanjoni Velike i Male Paklenice koji su proglašeni nacionalnim parkom. Kada se s velebitskih pašnjaka preko sedla Buljme počnemo spuštati strmim putem, pogled nam zapinje za uski procijep kanjona u čijem centralnom dijelu dominira stjenovita kupola Anića Kuka. Tu je Velika Paklenica najuža i najljepša. Uski i stjenoviti klanac dovest će nas do Starigrada na moru.

U kanjon Velike Paklenice može se najlakše stići iz Starigrada na Jadranskoj magistrali Rijeka—Zadar. Od mjesta do kanjona ima 6 km, odnosno 1,30 sati laganog hoda. Drugi mogući pristup je s kopnene strane, odnosno, iz mjesta Medak na ličkoj pruzi Zagreb—Split Pult vodi preko Stirovca gdje je ismješten planinarski dom, te Maraisovića i prevoja Buljme. Put je markiran a vrijeme hoda 6—7 sati.

Velika Paklenica — pregledno, karta

ANICA KUK (714 m)

Sjeverozapadna barijera Anića Kuka počinje od mjesta gdje je prodor Paklenice najuži, odnosno gdje počinje uspon serpentinama. Jugozapadni dio barijere je vrlo krševit, obrastao travom i grmljem, te nije naročito pogodan za penjanje. Kada iz anjona izbijemo na Livadu (270 m), dolazimo pod centralnu stijenu Anića Kuka. Stijena je eksponirana, u donjem dijelu malo obrasla travom a u gornjem prevjesna. Markantna prislonjena ljuska zvana »Y« dijeli stijenu u dva dijela. Za vrijeme kišovitih perioda iz njezinih pukotina teče voda.

Ogromna vrućina koja ovdje vlada ljeti prisiljava penjače da ovdje penju samo u proljeće i u kasnu jesen. Vode nema, jedino kad nabuja potok.

1

BRAHMOV SMJER

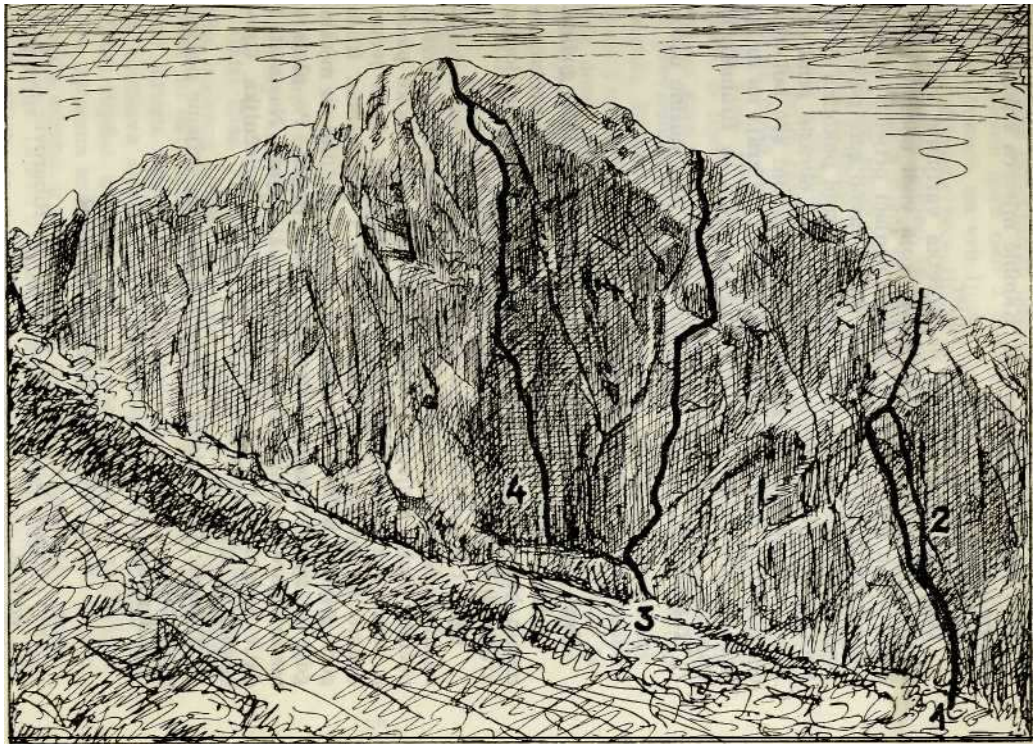
Prvi penjali: M. Dragman i S. Brezovečki, 27, VI 1940. godine.

Pristup: Iz Starigrada širokim putem u prodor Velike Paklenice do pod sjeverne stijene Anića Kuka, 90 minuta hoda.

Opis: Ulaz desno od spomen-ploče pokojnog Brahma u kamin do mjesta gdje ga zatvara prevjes. Tada priječnica ulijevo oko 10 metara. Od tog mjesta laganim penjanjem do Brahmovih police. Po polici lijevo u visoki žlijeb i njime do mjesta gdje se žlijeb cijepa u dva kraka (crvena oznaka). Desnim odvojkom žlijeba do njegovog završetka, gdje desna strma strana tvori tupi kut s lijevom stupom. Dalje za dužinu užeta strmom stijenom iznad žlijeba do mjesta gdje uska polica vodi udesno, nešto koso prema gore. Tada velika priječnica i okomito, vrlo izloženo, do tanke i velike ljuske koja se poput školjke prislanja uz stijenu. Preko izvanredno isturene ljuske u podnožje 10 metara visokog kamina koji završava stropom. Preko stropa u dobro razvedenu ali strmu stijenu i po njoj u lagani teren. Dalje držati smjer penjanja više udesno. Po laganom terenu do glatkih ploča, iznad kojih se diže 15 metara visoka stijena koja u isti mah čini rub stijene. Dalje po lijevom rubu spomenute stijene na oštri kut. Laganim penjanjem do velikog okna i lijevo od okna laganim terenom na rub stijene.

Teškoća: V+, stijena izložena. Trajanje uspona 5 sati, visina stijene 400 metara.

Silaz: S vrha Anića Kuka moguć je silaz lijevom ili desnim grebenom u prodor Velike Paklenice. 1 sat hoda.

Anića Kuk (714 m) — sjeverozapadna stijena

VARIJANTA BRAHMOVOG SMJERA

Prvi penjali: B. Kulić i B. Kambić mjeseca srpnja 1957. godine.

Pristup: kao za Brahmov smjer.

Opis: Za ulaz i smjer do početka varijante vidi opis Bruhmovog smjera do uske police koja vodi udesno, nešto koso prema gore, a kojom su prvi penjači priječili udesno. Od mjesta gdje se izađe na ovu policu ravno gore po lijevoj ploči i pukotini do prevjesa u kojem se gubi pukotina (V +). Prevjes se obiđe ulijevo do manje police obrasle grmljem. S police u kamin (V). Značajno je za kamin: sve pukotine cementirane; vrlo eksponirano. Kaminom do kraja na drugu širu obraslu policu gdje se varijanta spaja sa Brahmovim smjerom. Dalje Brahmovim smjerom.

Teškoća: V, duljina varijante dvije i pola dužine užeta.

3

MOSORSKI SMJER

Prvi penjali: B. Kulić i B. Kambić, 17. VII 1957. godine.

Pristup: Pod Anić Kuk kao pod 1. Od Livade preko kamenih blokova pod stijenu, zvanu »Y«, od čijeg se donjeg kraka 20 metara udesno nalazi čovječuljak.

Opis: Od čovječuljka po dobro razvedenoj stijeni 4 duljine užeta do oveće police (s desne strane rebro koje izlazi iz pećine). Dalje priječiti ulijevo preko 3 metra visoke ploče u dobro razvedeni plitki žlijeb do stabla. Od njega jednu dužinu do police nadsvođene pločama i prevjesima. Koso gore priječiti udesno na rebro, te njime 2 duljine do mjesta gdje se spaja s desnim krakom »Y«-a (rupa). Po ploči 5 metara gore u samu pukotinu i njom 1 duljinu. -Nastaviti i dalje po pukotini »Y«-a još 4 duljine do čovječuljka. Grebenom na vrh.

Teškoća: IV+, visina stijene 400 metara, vrijeme penjanja 6 sati.

Silaz: kao pod 1.

4

VELEBITAŠKI SMJER

Prvi penjali: N\ Jakić, M. Mlinac i D. Ribarović, 4. i 5. X 1961. godine.

Pristup: kao pod 1. Od Livade preko velikih odvaljenih blokova pod lijevi dio stijene, lijevo od »Y«-a, 10 metara desno od male spilje trokutastog otvora. Od Livade 15 minuta.

Opis: Nešto više od dužine užeta eksponiranom slabo razvedenom stijenom do dobrog osiguravališta. Dalje preko omanje ljuske prijecnicom udesno 7—8 metara do razvedene jaruge i njome gore oko 2 dužine do druge velike ljuske. Lijevo stranom na vrh ljuske, a zatim 5 do 6 metara na lijevo do slijedeće veće ljuske i po njoj na sam njen vrh. 5 vrha 2 metra udesno, te kroz omanji prevjes preko eksponirane travnate stijene desetak metara gore. Dalje mjestimično prevjesnom špranjom iz koje se pri vrhu prelazi ulijevo, neizrazitim žlijebom na usku 2 metra dugu policu. S police gore 5 do 6 metara do vertikalnog rebra. Na lijevu stranu rebra, a zatim ravno gore prevjesnom pločom preko malog grma na nešto položeniju ploču. Njom dalje gore do prevjesnog nosa. Delikatni prijelaz desno gore na kosu policu (bivak). S lijevog kraja police preko prevjesa i otvorenim žlijebom gore do 2 kamena nosa. Dalje neizrazitim vertikalnim prevjesnim žlijebom (1 bor, klin) koji pri vrhu prelazi u kamin. Preko trbušastog i laganog prevjesa na položenu stijenu i njom do drveta sa širokom krošnjom. Jednu dužinu užeta desno gore na veliku rupu lijevog kraka »Y«-a. Iz rupe lijevo gore do stabla; a od njih desno gore razvedenim terenom na vrh.

Teškoća: VI. Visina stijene 450¹ metara, vrijeme penjanja 10 sati. Potrebno je uzeti 5—6 drvenih klinova.

Silaz: kao pod 1.

ZAPADNI GREBEN

Prvi penjali: E. Rakoš i B. Boje, 14. X 1949. godine.

Pristup: Iz Starigrada u prodor Velike Paklenice do ogromnog kamenog bloka. 60 minuta hoda.

Opis: Ulaz 30 metara od ogromnog kamenog bloka, te preko isušenog potoka u jarugu. Jarugom po srednje teškom terenu do ogromnog kamenja i sive stijene koja desno zatvara jarugu. Prijeći lijevo i gore do drveta i do jaruge koja završava, ispod stijene (čovječuljak). Ući u stijenu po plitkom žlijebu, te nešto ispod mjesta gdje je on zaglavljen u dva ogromna kamena. Prijeći do velike ljuske. Od ljuske 6 metara udesno, a zatim ulijevo u slabo izraziti žlijeb preko malog grma. Lijevo u žlijeb do stabla, a zatim desno u glatki okomiti žlijeb, te njime do osiguravališta. Odavde lijevo, zatim po lakšem terenu do velike prevale. Zatim ulijevo na strme glatke ploče, te po slabo izrazitim žljebovima na gre-

ben. Po grebenu do izrazitih ploča, ispod crvene kršljive stijene, te između tornjića do završetka grebena.

Teškoća: III, visina stijene 1300 metara, trajanje uspona 3 sata.

Silaz: Grebenom na vrh Anića Kuka, silaz s vrha kao pod 1.

BIVAKOVA JARUGA Prvi

penjači: Lukšić Branko, sam, 1955. godine.

Pristup: Kao za Brahmov smjer. Dalje zaobići nadesno markantni glatki greben, te pod izrazitu lijevu jarugu. Od livade 20 minuta.

Opis: Po prilično eksponiranom dijelu s malo oprimaka (klin, IV) do jedne velike spilje. Desno, po laganom terenu zaobilazi se spilja i nastavlja poviše nje u jarugu do kamina. Kroz kamin (mokro), i na kraju preko zaglavljelog kamena desno van kamina. Još neko vrijeme po jaruzi (grmlje) i naglo desno van po razvedenom terenu na greben Anića Kuka.

Teškoća: III, visina stijene 180 metara, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: kao pod 1.

7

SPLITSKI SMJER

Prvi penjali: Branko Lukšić, Z. Šimunović i Ive Bujan, 1. V 1955. godine.

Pristup: Iz Starigrada širokim putem u prodor Velike Paklenice do pod sjevernu stijenu Anića Kuka, tj. do ogromnog odvaljenog kamenog bloka. Od njega zaobići markantni glatki brid te ući u siparasti amfiteatar.

Opis: Ulaz u smjer nekih 100 metara desno od markantnog brida. Sa sipara u mali žlijeb i njime na travnatu policu. Od njenog desnog ugla gore po kaminu držeći se lijeve strane (orijentacija teška zbog velike razvedenosti). Izlaz na vrh oko 150 metara desno od vrha Anića Kuka.

Teškoća: III, mjestimično IV, visina stijene 200 metara, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: S vrha grebenom u pravcu Velebita na sedlo i stazicom po sipani u prodor Velike Paklenice, 30 minuta hoda.

KANJONSKI SMJER

8

Prvi penjali: V. Jelaska, A. Filipčić i T. Marojević 1. V 1960. godine.

Pristup: Putem koji vodi iz Starigrada u kanjon Pakleniče, i u najužem dijelu kanjona prijeći potok i ući u stijenu kod prislonjene ljske.

Opis: Prva duljina užeta po razvedenom terenu do stabla. Dalje još duljinu i po, pa kad se dođe do prevjesne stijene, prijeći desno preko rebra. Zatim ravno gore preko male ljske (vrlo teško i eksponirano) i priječnica po trbušastoj ploči udesno, desetak metara do stabla. Po žlijebu gore i dalje još nekoliko dužina razvedene stijene.

Može se nastaviti grebenom na Aniea Kuk ili napraviti silaz po kosim pločama, izbrazdanim škrapama.

Teškoća: III + , visina stijene 300 m; vrijeme penjanja 1.30 sati.

Silaz: Sa grebena u amfiteatar, lijevo dolje nad izlazom kanjona, 80 minuta.

KAMINSKI SMJER

9

Prvi penjali: Kirigin Jerko i Kraljević Hrvoje 30. IV 1962. godine.

Opis: Ulaz 30 m desno od Kanjonske smjeri u izrazitu kaminsku jarugu. Po njoj do zaraštenog prevjesnog završetka. Dalje dvije dužine lijevo gore po uskom žlijebu do mrkih ploča. Po njima gore nešto desno, te u kanjonski smjer. Dalje po Kanjonom smjeru.

Teškoća: III + , visina stijene 200 metara, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: kao za Kanjonski smjer.

VISOKA GLAVA MANITA PEĆ (710 m)

Manita Peć se smjestila nešto sjevernije od Anića Kuća, odnosno nasuprot njemu. To je stijena koja se odlikuje velikom kršljivošću (lomljivost, drobljivost). Nekih velikih problema nema. Donji dio je vrlo neizrazit, dok je gornji dio kompaktniji. Visina stijene cca 400 metara.

Prvi penjali: M. Dragman i S. Brezovečki, 25. VI 1940. godine.

Pristup: Iz Starigrada do Anić Kuka 90 minuta. Od Livađe prodorom i lijevo pod stijenu 20 minuta.

Opis: Sredinom stijene ruši se prema podnožju izrazito rebro sve do označenog puta za Starigrad. S puta se vidi penjačka oznaka {crveni trokut} u stijeni podnožja rebra. Od oznake lijevo gore do spužvi slično izjedeneog kamena u lijevom boku rebra. Dalje grebenom do zeleno obraslog mjesta gdje donji krak rebra čini kut. Desnim bokom rebra koje se nastavlja na donji dio, a prekinuto je usjeklinom. Preko nekoliko stepenica u grebenu do dobro razvedenog terena, po kojemu se izlazi oko 100 metara lijevo od samog vrha.

Teškoća: II, visina stijene 250' metara, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Grebenom na vrh i s vrha grebenom u prodor Velike Paklenice.

Prvi penjao B. Lukšić, 2. V 1955. godine.

Pristup: kao pod 10.

Opis: Smjer počinje od same staze i vodi po izrazitom bridu desno od centralne jaruge iz smjera Dragman—Brezovečki.

Teškoća: III, visina stijene 250' metara, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: S vrha grebenom u pravcu Velebita, te po strmom razvedenom terenu u gornji dio prodora Velike Paklenice.

DINARA

Masiv D.nare ne zaostaje mnogo u svojoj duljini od Velebita. To je planina koja se prostire od Orahova pa sve do iza vrha Kamešnice, u dužini od skoro 90 km. Čini ogromni bedem koji dijeli dva najveća kraška polja, Livanjsko na bosanskoj Strani i dolinu Cetine na dalmatinskoj. Krš, nisko raslinje, a u ljetnim mjesecima suša, osnovna je karakteristika D.nare. Ja golet pruža jedinu korist stadima ovaca koja u velikom broju borave preko ljeta.

Sjeverozapadni dio Dinare sačinjavaju dva najviša vrha: Dinara 1831 metar i Troglav 1913 metara. Ne čine jedinstveni masiv već su odvojeni dolinom koja se ispriječila između njih. Oba vrha sadrže u sebi stjenovite barijere. Vrh Dinare ima jugozapadnu stijenu, a Troglav sjeverozapadnu. Južna strana Dinare ujedno predstavlja i izvorišta dviju rijeka: Krke i Cetine. Centralni dio Dinare čini n'z vrhova prosječne visine od 1200 do 1300 metara koji u jugoistočnom dijelu završavaju vrhom Kamešnice sa 1849 metara visine.

Pristup Dinari moguć je sa svih strana. Najjednostavniji je iz Knina cestom u pravcu Vrljke. Na žalost, ita interesantna planina nema još ni jednog planinarskog objekta. Planinaru jedino ostaju na raspolaganje pastirske kolibe.

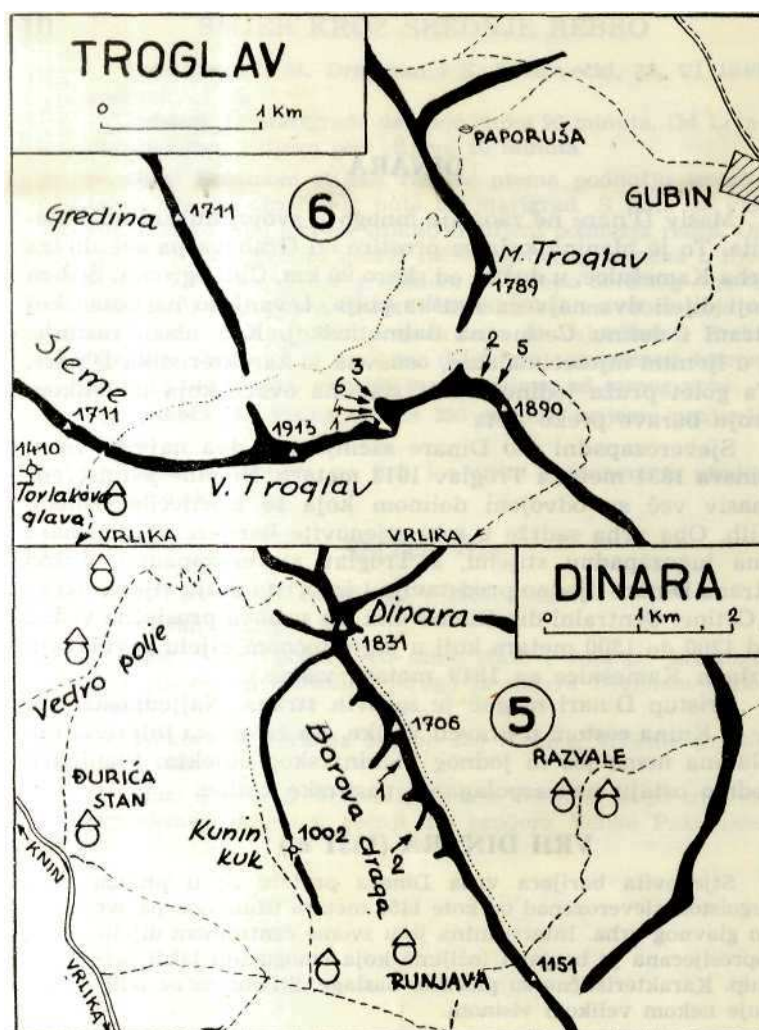
VRH DINARA (1831 m)

Stjenovita barijera vrha Dinara proteže se u pravcu jugoistok-sjeverozapad od kote 1151 metara (Runjava) pa sve do glavnog vrha. Interesantna je u svome centralnom dijelu. Ispresijecana je brojnim točicama koja omogućuju lakši pristup. Karakteristične su pločaste naslage. Stijena se ne odlikuje nekom velikom visinom.

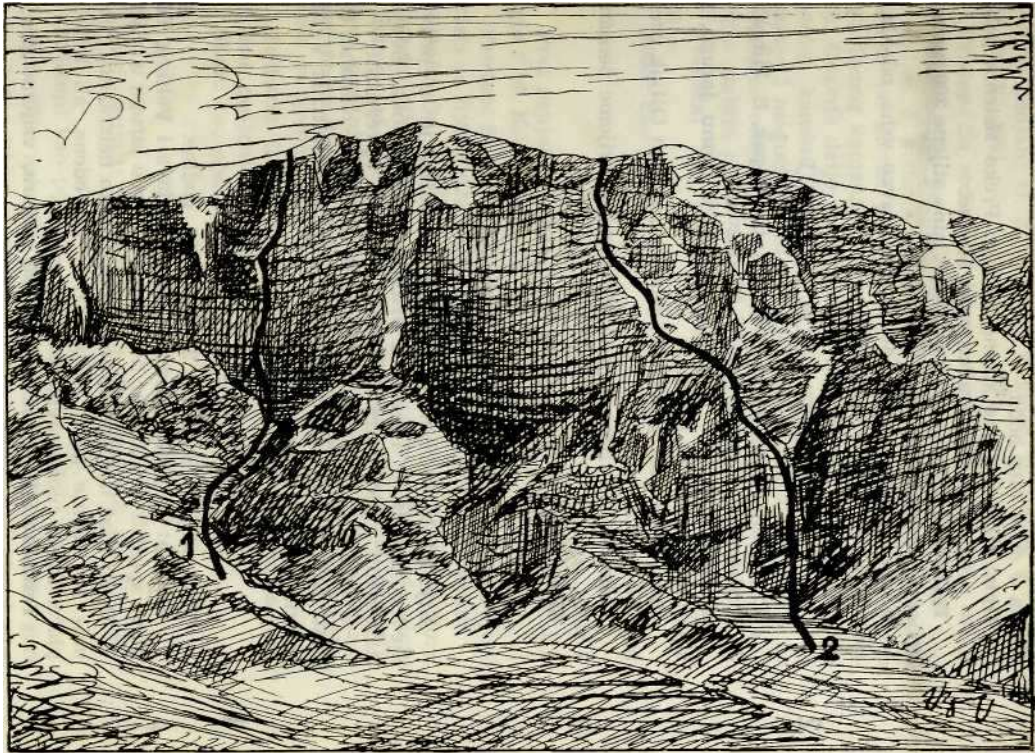
SMERKEOV SMJER

1

Prvi penjao Smerke Josip u februaru 1936. godine. **Pristup:** S ceste Knin-Vrlika, kod sela Kijevo preko umjetnog voćnjaka oraha pod centralnu barijeru Dinare.

Dinara —■ Troglav — pregledna karta

Dinara (1831 m) — jugozapadna stijena

Pod njom se nalaze tri markantne doline. Ulaz u srednju dolinu, te njome do podnožja centralnog dijela stijene. Od Knina 3 do 4 sata hoda.

Opis: Ulaz s desne strane stijene. Preko sistema polica nešto prema lijevo u pravcu ruba stijene.

Teškoća: III, mjestimično IV—. Visina stijene 300 metara, vrijeme penjanja 3 sata.

Silaz: S grebena Ošljaka lijevo u pravcu vrha, odakle je silaz u Knin, 3 do 4 sata hoda.

SMJER KROZ JARUGU

Prvi penjači: dr Zeljko Poljak, Ratko Čapek, B. Mihelčić, J. Pordan i V. Krasnay, 4. IV 1951. godine.

Pristup: kao pod 1, samo — u prvu desnu jarugu, pa siparom na početak stijene.

Opis: Smjer ide jarugom i izlazi na greben Ošljak preko brojnih polica.

Teškoća: II, visina stijene 400 metara, vrijeme penjanja 3 sata.

Silaz: kao pod 1.

TROGLAV (1913 m)

Stjenovita barijera Troglava okrenuta je u pravcu sjeverozapada, a dijelom u pravcu sjeveroistoka. Svojim krševitim i pločastim sastavom iziskuje opreznost.

Pristup joj je moguć iz Vrlike, iz mjesta Kažanci (na cesti Livno — B. Grahovo) ili iz mjesta Gubin. Iz Vrlike imade 5—6 sati hoda.

1

PETROV SMJER

Prvi penjao: B. Kulić, 26. VII 1957. godine.

Pristup: Sa sedla između Malog Troglava i Velikog Troglava spustiti se niz sipar do ulaza u najveću jarugu u stijeni.

Opis: Ulaz u desnu stranu jaruge preko neizrazitog rebra koje se kasnije gubi, te prelazi u razvedene, ali kršljive ploče. Preko ploča ravno gore na greben.

Teškoća: III, visina stijene 150 metara, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Sa vrha postoji markirani put za Vrliku, ili grebenom na sedlo, između V. i M. Troglava.

KAMINSKI SMJER (Kota 1890 m)

2

Prvi penjali: D. Župane, V. Vidanec, R. Balon, Z. Petrinec, 26. VI 1961.

Pristup: Sa sedla pod jarugu u stijeni.

Opis: Smjer počinje velikim vertikalnim kaminom koji se nalazi 5 metara ulijevo od ruba centralnog rebra. Iz kamina na glatke prevjesne ploče kroz dva kamina preko uglavljenog kamena do dobrog osiguravališta na desnom rebru. Odavde dalje kroz točilo u kratak kamin, dalje do slijedećeg kamina u kojem je uglavljena gromada. Odavde postoje 2 mogućnosti izlaza: lijevo preko izrazitog žlijeba na razvaljeno rebro, te po njemu na lakši teren i na vrh; desno preko glatkih ploča (teže) do lakog terena i na vrh.

Teškoća: III, vrijeme penjanja 1 sat, visina stijene 180 m.

Silaz: kao pod 1.

ŠKOLSKI SMJER

3

Prvi penjali: A. Rotovnik, N. Mihelčić, Z. Biščan, A. Kirigin i M. Kostanjšek, 26. VI 1961. godine.

Pristup: Sa sedla po siparu putem do glavnog ugla stijene držeći se lijeve strane sipara do male spiljice, 20 minuta.

Opis: Od spiljice po razvedenom terenu 2 dužine gore, te preko rebra koji se nalazi u visini žutog odloma do ulaza u kamin. Od kamina lijevo priječnicom u izraziti žlijeb, dalje lijevo gore desnom stranom rebra u veliku udubinu. Koso gore desno do kršljivog bloka te izrazitim žlijebom 2 dužine užeta na greben.

Teškoća: III, stijena kršljiva, visina stijene 250 metara, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: kao pod 1.

SPELEOLOŠKI SMJER

4

Prvi penjali: D. Ribarović i B. Kraljević, 26. VI 1961. godine.

Pristup: kao pod 3.

Opis: Ulaz nekoliko metara desno od spiljice. Ravno gore preko teško eksponiranog terena u eksponirani i prevjesni kršljiv žlijeb. iPo njemu 2 dužine užeta do rupe, s izlazom kroz okno. Dalje lijevo koso gore po razvedenom terenu do

markantnog crnog dubokog kamina. Kaminom preko sistema uglavljenih blokova i kroz usko okno van. Dvije dužine razvedenom jarugom ili stepenastim grebenom na rub stijene.

Teškoća: IV, visina stijene 250 metara, vrijeme penjanja 4 sata.

Silaz: kao pod 1.

INVALIDSKI SMJER

5

Prvi penjali: R. Balon i Z. Petrinc, 27. VI 1961. godine.

Pristup: Sa sedla 200 metara ulijevo.

Opis: Prevjesnom pukotinom 20 metara gore (V). Priječnica ulijevo do visokog balvana. Od njega razvedenim terenom do bora, a zatim u kršljivi kamin koji se produžuje u žlijeb i iz žlijeba u rupu. Dalje iz rupe priječnicom po glatkim pločama ulijevo do malog osušenog borića. Od njega gore na policu. S police desno priječenjem kršljivih ploča na greben. Po grebenu na vrh.

Teškoća: III, visina stijene 120 metara, vrijeme penjanja 1 sat.

Silaz: kao pod 1.

TROGLAVSKI SMJER

6

Prvi penjali: Ribarović Đavor, Kahle Vesna i Ivanić Anica, 27. VI 1962.

Pristup: Od sedla po siparu do pod markantnu grapu. Lijevo stranom sipara do male spiljice. Tu je ulaz u Školski smjer.

Opis: Po rastrganom terenu dvije duljine užeta na travnatom terenu. Školski smjer ostaviti lijevo. Po uspravnom terenu gore do udubine. Iz nje preko eksponirane stijene do male travnate police. Dalje po okomitoj stijeni, te preko prevjesa na gredinu. Njome lijevo do širokog žlijeba. Po pukotini gore i na vrh stijene sjekiraste forme. Gredinom lijevo dvije duljine užeta do uskog žlijeba. iPo njemu gore i preko prevjesa u strmu jarugu. Tu se smjer sastaje sa speleološkim smjerom. Po jaruzi na rub stijene.

Teškoće: III, mjestimično IV, visina stijene 250 metara, vrijeme penjanja 3 sata.

Silaz: Sa grebena dolje na sedlo 10 minuta. Do Vrlike (na cesti Knin—Sinj) 4 do 5 sati hoda.

KOZJAK (780 m)

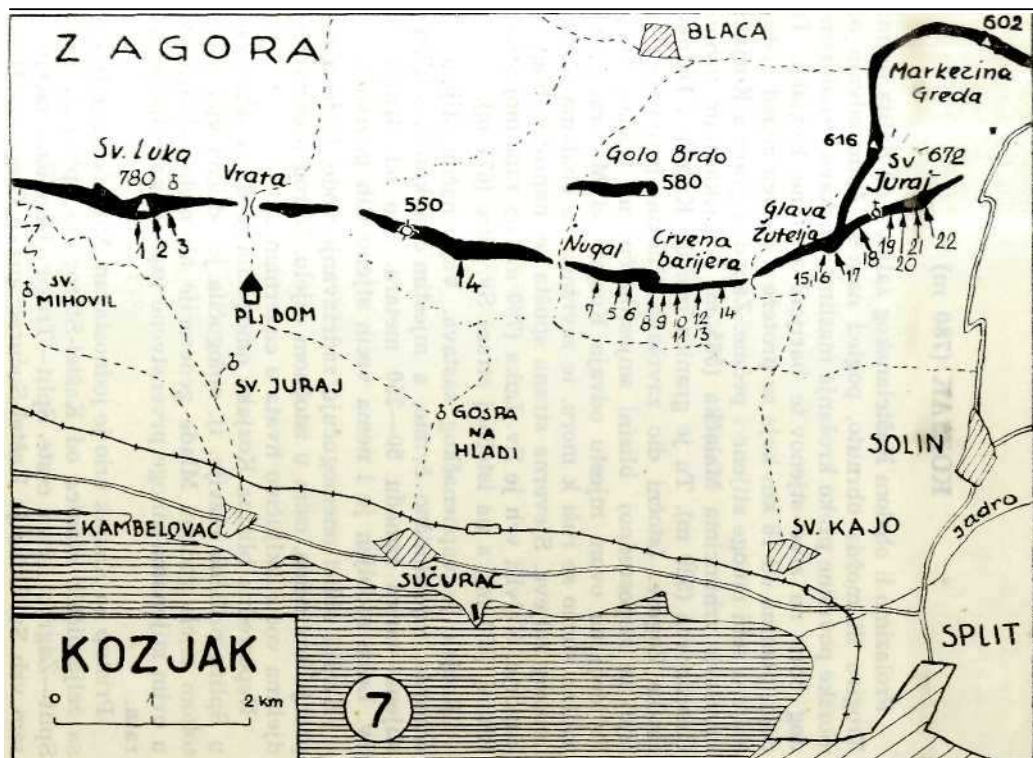
Prolazimo li obalom Kaštelanskog zaljeva, od Splita prema Trogiru ili možda obrnuto, pogled nam ise često odvaja od morske površine preko krošanja maslina, smokava i sredozemnog , bora na sive stjenovite barijere planine Kozjaka. Ta duga planina od 16 km koja se proteže u pravcu zapad—istok krije u sebi mnoge stijene i pećine. Zapadna granica Kozjaka završava vrhuncima Malačlka (565 m) i markantnim vrhom Češmihovca (529 m). Tu je granica između Kaštela i Dalmatinske Zagore. Istočni dio završava Kliskim prijevojem, u čijoj se neposrednoj blizini smjestila čuvena tvrđava Klis. Prijevoj na ovom mjestu odvaja Kozjak od Mosora. Južna padina strmo se ruši k moru, te završava na obalama Kaštelanskog zaljeva. Sjeverna strana spušta se, naprotiv, blago u Zagorje, Najviši vrh je Sv. Luka (780 m), na zapadnoj strani Biranj (631 m), a na istočnoj strani Sv. Jure (677 m).

Kozjak je vapnenačkog sastava. Vapnenačne stijene su okomite, mjestimično čvrste, a mjestimično kršljive. Visina stijena varira između 50—250 metara. Dio od Brinja do Sv. Luke zaobljen je i nema većih stjenovitih površina.

Kraški oblici onemogućuju zadržavanje vode, te je u tim predjelima nema, osim u istočnom dijelu, Narod u ovim predjelima vođu isključivo hvata u cisternama.

Neposredna blizina Kozjaka omogućila je da se alpirr'zarn u Splitu prilično razvije, tj. omogućila je odlična vježbališta ilokorn cijele godine. Mlađe generacije alpinista ostvarile su u ovim stijenama mnoge prvenstvene uspone, naročito poslije rata.

: Pristup¹ na Kozjak vrlo je jednostavan. Moguće ga je izvesti sa željezničkih stanica od Kaštel-Starog do Splita na pruzi Split—Zagreb ili sa ceste Split—Trogir. Ishodišna tačka na sam vrh Sv. Luke je Kaštel-Sućurac; preko Gospe na Hladi, planinarske kuće, i sedla Vrata stiže se na vrh za 2 do 2,30 sat\ Sa vrha moguće je izvršiti nekoliko tura po grebenu.

Kozjak — pregledno, karta

BARIJERA SV. LUKE

To je jedna od prvih, a ujedno jedna od najviših barijera, koje se pružaju u pravcu zapad—istok. Tu barijeru na zapadu oivičuje staza Kaštel—Kambelovac—Sv. Mihovil—Vučivica, a na istoku prijevaj Vrata koji predstavlja prirodan prijelaz u samom grebenu. Barijera od 2,0 km nije svuda u visini podjednaka. Centralni dio visok je 250 m, dok ostali dijelovi stijene opadaju prema istoku i zapadu. U tom centralnom dijelu ujedno je i najviši vrh Kozjaka—Sv. Luka (780 m).

Stijena je vrlo razvedena. Obiluje s mnogo jaruga, polica i rebara. Osim toga, stijena je ispresijecana gredinama.

ROKIJEV SMJER

1

Prvi penjali: Petar Lučić Roki i Uroš Menegelo-Dinčić, 14. II 1937. godine.

Pristup: Od Kaštel-Sućurca postoje dvije staze, jedna koja se odvaja od glavne ceste između sela i tvornice »Jugovinil«, a prolazi pored sportskog stadiona i vodi direktno do pod stijenu za 1 sat hoda, ili od auto-stanice, odnosno željezničke stanice markiranim putem prema planinarskoj kući; od Gospe na Hladi skrenuti sa staze ulijevo, ili do same planinarske kuće. U oba slučaja traverzirati padine prema zapadu do najvećeg sipara, podno centralne jaruge, za 1,30 sati hoda.

Opis: Ulaz iznad najvećeg sipara (trapezoidnog) u centralnu jarugu. Njome do prve gredine, te gredinom desno u manju neizrazitu jarugu, između centralnog i desnog rebra. Gore do dobro vidljive pećine, mimo nje desno i ravno gore na vrh stijene kojih 100 m istočno od glavnog vrha.

Teškoća: II—III; srednje teško; orijentacija teška, visina stijene 250 m, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Sa vrha markiranim putem na dom pod Kozjakom, 30 min. hoda.

• CENTRALNO REBRO-

2

Prvi penjali: Vladimir Jelaska i Stanislav Gilić, 20. IX 1955. godine.

Pristup: kao pod br. 1.

Opis: Ulaz u desni rub stijene koja se proteže od centralne jaruge pa do početka sistema malih sipara. Po bridu, te nakon par metara klin. Dvije duljine po bridu, a zatim

Kozjak (780 m) — Sv. Luka — južna stijena

nešto desno po glatkim pločama, te gore preko kršljivog mjesta na vrh brida. Po gredini pravo gore do ploče. Preko ploče na policu i preko kamenog bloka na slijedeću. Policom udesno, preko prevjesa u žlijeb koji u gornjem dijelu završava kaminom. Sa vrha kamina pravo gore preko gredine na obrasle platoe, do pod izrazite stropove. Njih običi uljevo i gore, na kršem posutu policu. Sa nje 6 m gore i lijevo preko prevjesne ljuške, ili niže traverzirati pod prevjesom uljevo, preko ruba u plitki žlijeb i njim na lakši teren, te lako na rub stijene, tačno za jednu duljinu istočno od vrha.

Teškoća: III, mjestimično kršljivo, orijentacija teška. Visina stijene 250 m, vrijeme penjanja 3 sata.

Silaz: Kao pod 1.

DESNO REBRO

3

Prvi penjali: Boris Kambić i Stanislav Gilić, 30. IX 1956. godine.

Pristup: Kao pod br. 1, ali ne do velikog sipara već do sredine malih sipara kroz grmlje do izrazitog stupa kojim počinje desno rebro (na stupu penjački znak).

Opis: Po pukotini koja siječe donju trećinu stupa s malim ali čvrstim hvatištima (klin) jednu dužinu do pod osiguravališta (IV). Odavde nešto uljevo gore obilazeći veliki kameni blok do osiguravališta (stablo). Preko labilnih blokova na krajnji desni brid stupa i po njemu na njegov vrh (V). Gredinom pravo gore i po dobro razvedenoj stijeni do čovječuljka na širokoj polici. Od njega 10 m do druge, nadsvodene police, te preko prevjesa (klin) u plitki kamin i njim na gredinu. Preko sistema skokova i polica dvije duljine užeta po širokom neizrazitom rebru, te na posljednju policu pred 20-metarskom okomitom stijenom. Od grma po plitkoj pukotini do klina pod prevjesom. Od njega priječnica (V) udesno na kosu trokutastu policu. Sa police ne gore plitkim žlijebom, već koso uljevo gore pa priječnica do izrazitog nosa. Desno gore preko ljuške na lakši teren i njim u više mogućnosti na rub stijene.

Teškoća: III, mjestimično IV i V. Visina stijene 180 m, vrijeme penjanja 4 sata. **Silaz:** Kao pod 1.

SREDIŠNJA BARIJERA

To je jedna od najrastrganijih barijera i ne privlači svojim oblicima. Pruža se od Vrata pa do amfiteatarskog udubljenja, zvanog Nugal. Stijena varira svojom visinom. Tu se ističu 4 markantna stupa, zvani Klini, čija je relativna visina mala.

4

SMJER KULIĆ—JELASKA

Prvi penjali: Boris Kulić i Vladimir Jelaska, 11. VIII 1957. godine.

Pristup: Od Bovana traverzirati padine prema sjeverozapadu do prvog velikog sipara 30 minuta, odnosno od Sv. Kaje 1,30 sati.

Opis: Od gornje trećine sipara skrenuti ulijevo na travnati plato. Preko crnih ploča i žutog prevjesa jednu dužinu do gredine. Sa nje u najdonji dio izrazitog stupa. Po stupu cca 10 m, te oštro desno preko glatkih sivih ploča 3 m (V) i ravno gore preko izrazite rupe do dobrog osiguravališta. Odatve ulijevo gore na brid stupa, te preko glatke ploče do pod oveći žuti prevjes (V). Preko njega ravno do veće police. Sa police, kojom po sredini teče uska pukotina desno u glatki žlijeb. Žlijebom ili pukotinom pola dužine do police na samom bridu stupa. Sa police ravno gore plitkim, glatkim, prevjesnim žlijebom (klin) van stijene (VI).

Teškoća: IV. Vrijeme penjanja 2 sata, a visina stijene 130 m.

Silaz: Po izboru penjača.

NUGAL

Vrhom Škrabutine počinje barijera Nugal. Ona u stvari čini amfiteatarsko udubljenje. Podno Nugla nalazi se velika kamena piramida Bovan, koja odlično služi za orijentaciju prilikom pristupa.

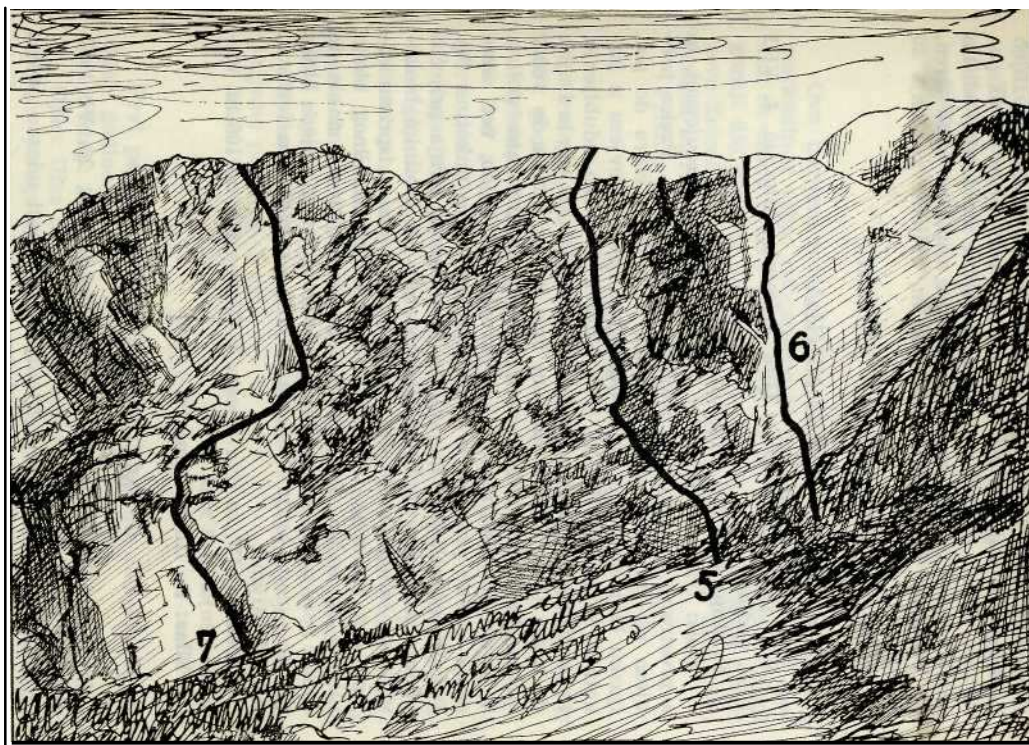
Od Sv. Kaje do Bovana 1 sat hoda, a odatve na vrh Škrabutine 30 minuta hoda. Put je markiran.

5

BRŠLJANOV SMJER

Prvi uspon izvela je grupa penjača AO PD »Mosor« iz Splita 1950. godine.

Pristup: Od Bovana gore preko, ili uz sipar do pod stijenu, 10 minuta.

Kozjak (780 m) — ■ Nugal — južna stijena

Opis: Ulaz sa sipara u kamin, njim do kraja na travnatu policu. Preko razlomljene stijene na gredinu i njome ulijevo do kraja. Preko koso položene ploče, pa desno u žlijeb do rupe. Od rupe — ne kroz jarugu, već lijevo na ekspozirano, dobro razvedeno rebro, te njime do kraja, odakle nešto udesno u mali kamin (bršljan) i njime na lakši teren,

Teškoća: II, visina stijene **100** m, vrijeme penjanja 30 minuta.

Silaz: Po izboru penjača.

6

BRID NUGLA

Prvi penjali: Stanislav Gilić i Damir Filipović, 4. VIII 1957. godine.

Pristup: kao pod Bršljanov smjer.

Opis: Ulaz u amfiteatar, ne u sam brid (prevjesno), te s prostrane police ući u istočnu stijenu brida. Preko prevjesa na razveden teren i njime nekoliko metara do pod ljsku koja stijenom pravi pukotinu. Preko prevjesa u pukotinu, te na vrh ljske (IV). Slijeva u plitko udubljen je, te još lijevo u prostranu rupu. Iz rupe lijevo u kamin i njim do kraja (IV). Ulijevo na sam brid, te po njemu do većeg stabla. Po dobro razvedenom terenu na travnatu policu. S police direktno gore, ali ne kroz plitki žlijeb, već nešto desno, preko prevjesa u usku, koso položenu pukotinu (V). Pukotinom nekoliko metara, te prije njenog kraja prijeći udesno na sam rub brida. Razvedenim ali labilnim blokovima po samom bridu do mjesta gdje prelazi u ispranu stijenu bez pukotina i hvatišta. Sa zadnjeg stabilnog bloka ulijevo do stabla. Pukotinom gore do slijedećeg stabla, te njome gore u slijedeću pukotinu, preko dva zaglavljena bloka (V) do njenog kraja. Policom ulijevo i razvedenim terenom na vrh stijene.

Teškoća: IV, sa dva mjesta V. Visina stijene 100 m, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Po izboru penjača.

7

MALCEV SMJER

Prvi penjali: Boris Kulić i Branko Lukšić, 20. VI 1957. godine.

Pristup: Kao za brid Nugla, ali skrenuti udesno prema ulazu u sredinu Crvene barijere.

Opis: Desnim izrazitim žlijebom koji završava stropom (VI—). Iznad stropa po razvedenom terenu koso udesno

gore do drugog izrazitog žlijeba. Njim ravno gore, te preko 6-metarskog prevjesa do razvedenih ploča. Po njima nešto više od jedne duljine do manjeg sedla na vrhu stijene.

Teškoća: V, mjestimično V +. Visina stijene 130 metara, vrijeme penjanja 3 sata.

Silaz: Po izboru penjača.

CRVENA BARIJERA

Ova barijera nije naročito izrazita, tj. nema ni jednog markantnog vrha; rub stijene je podjednake visine. U sredini se ističu crvene ploče koje narod zove Bunarići. Desni gornji dio barijere završava travnatom policom koju narod zove Zeleni Zapadak. To je početak Bilih Pećina, kroz koju prolazi markirani put.

Pristup je moguć iz Sv. Kaje ili preko Bovana.

8

STUDENTSKI SMJER

Prvi penjali: Vladimir Jelaska i Janko Stipančić, 8. VII 1957. godine.

Pristup: Od Sv. Kaje putem za Bovan, ali ne do njega, već kod zadnje šumice skrenuti gore prema jedinom siparu, pod lijevom dijelom Crvene barijere.

Opis: Ulaz lijevo od sipara po neizrazitom rebru do gredine gdje se sastaje sa smjerom »A«. Od gredine po žlijebu (identičan sa smjerom »A«) do klina, te odatle 2 metra ulijevo do police. Gore preko glatkih ploča i zaglavljenog bloka do stabla. Po dobro razvedenom i eksponiranom dijelu stijene 2 duljine ravno gore do ruba stijene.

Teškoća: III, sa jednim mjestom IV. Visina stijene 180 m, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Po volji penjanca.

»

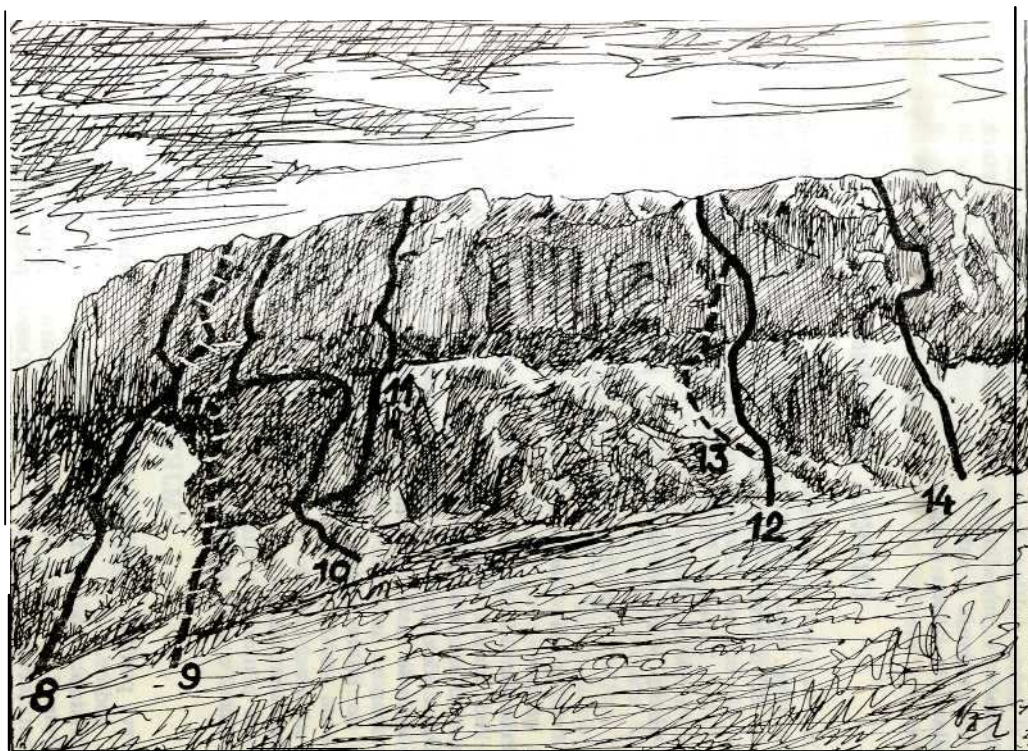
SMJER »A«

Prvi penjali: Branko Lukšić i Vladimir Jelaska, 29. XI 1953. godine.

Pristup: kao pod br. 8.

Opis: Ulaz iznad jedinog većeg sipara u jarugu, te kaminom jaruge na travnatu kosinu. Desno, polu-kaminom, koji u vršnom dijelu zavija ulijevo i pravi prevjes. Od prevjesa lijevo na kosu policu i njom lako na gredinu. Gredinom ulijevo do pod plitki žlijeb (sa travnate kosine po-

67

Kozjak (780 m) — Crvena barijera — južna stijena

stoji lakša varijanta »A-1« kojom se također dolazi pod plitki žlijeb). Žlijebom, koji u gornjem dijelu zavija udesno 1 prelazi u glatku ploču pod izrazitim noseom, do stabla. Od stabla je moguć lakši izlaz »A-2« po polici udesno do smjera »B« i njime van stijene. Originalni smjer teče od stabla ravno gore po pločama, te prijeći oko 8 metara ulijevo ('din). Od kraja priječnice koso udesno gore na rub stijene.

Teškoća: III, mjestimično IV. Visina stijene 180 m, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Po volji penjača.

SMJER »B«

10

Prvi penjali: Tomo Kliškinić, Joško Gerželj i Stanislav Gilić, 28. X 1951. godine.

Pristup: kao pod br. 8.

Opis: Ulaz 50 metara desno od sipara, po lakom terenu do pod izrazito koso položeno rebro. Rebrim dvije duljine, te prije njegovog vrha prijeći ulijevo na gredinu. Njom dosta ulijevo sve do plitkog žlijeba, ali ne njim već kojih 8 metara desno od njega, po neizrazitom rebru preko ploča s malim ali čvrstim oprimcima do grma. Od njega udesno, te gore na sam njegov rub (rebro). Odavde pod prevjesima nešto ulijevo, gore do kratkog izrazitog polu-kamina. Njim do kraja u lakši teren te na rub stijene.

Teškoća: III. Visina stijene 180 m, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Po volji penjača.

SMJER »C«

11

Prvi penjali :Boris Kulić i Ranko Dimić, 7. IV 1957. godine.

Pristup: kao pod brojem 8.

Opis: Ulaz identičan sa smjerom »B« do pod izrazito rebro, odakle prijeći udesno jednu duljinu gore do pod izrazitu ploču koja stoji pod pravim kutem sa stijenom. Tim polukaminom do police i lako na gredinu. Ravno gore po razvedenoj stijeni, te nešto ulijevo do prvog većeg prevjesa. Priječenje udesno po eksponiranoj ploči, te plitkom pukotinom gore. Dalje direktno po dobro razvedenoj stijeni na rub.

Teškoća: IV, sa jednim mjestom V. Visina stijene 150 m, vrijeme penjanja 2 sata. **Silaz:** Po volji penjača.

12

SMJER »D«

Prvi penjali: Boris Kambić i Uroš Nigojević, 24. II 1957. godine.

Pristup: kao pod brojem 8, ali. pod desni dio barijere.

Opis: Na grmljem obrasloj padini koja vodi do pod stijenu nalazi se izraziti bijeli kameni blok, na udaljenosti 50 metara od stijene. Od njega nešto udesno gore do pod mali skok preko kojega na travnatu policu. Lijevo gore u plitki žlijeb te njime do kraja. Preko prevjesa na grebenu gdje je polica najuža. Po ploči gore s laganim priječenjem ulijevo do Crvene rupe, nadsvođene zaglavljanim kamenim blokom. Kosom policom ulijevo. Do ovog mjesta postoji i varijanta »D-1«.

13

VARIJANTA »D—1«

Od dna plitkog žlijeba pola duljine ulijevo po prostranoj polici, te 3 metra gore i preko prevjesa u širi žlijeb (IV) kojim na policu, i još nekoliko metara do gredine, ulijevo od izrazitog zuba. S gredine preko ispravnog prevjesa do stabla, te od njega nešto ulijevo po eksponiranoj stijeni do izrazite rupe pod stropom. Iz rupe ulijevo plitkim žlijebom na usku policu, gdje se sastaje s originalnim smjerom.

Koso položenom policom ulijevo do kratkog kamina i njim izvan stijene.

Teškoća: III +. Visina stijene 150 metara, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Po volji.

14

SMJER »K—9«

Prvi penjali: Vladimir Jelaska i Ivo Poljičanin, 19. VIII 1956. godine.

Pristup: kao pod br. 8, ali u krajnji desni ugao Crvene barijere.

Opis: Po slabo izrazitom rebru dvije duljine do gredine. Preko ploča do izrazite rupe između crveno-sivih prevjesa. Iz rupe udesno preko prevjesa, te priječenjem udesno po izloženoj vodoravnoj uskoj pukotini (V) na kosu policu, od koje gore preko ploča oko 7 m do pod prevjes (klin). Priječenjem ulijevo do pod žlijeb koji leži. između

dva prevjesa. Zlijebom gore i lijevo po slabo izrazitoj jaruzi do dobrog osiguravališta. Po srednjem teškom terenu na rub stijene.

Teškoća: **III**, mjestimično V. Visina stijene 150 m, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Po volji.

GLAVA ŽUTELJA

Od istočnog kraja Bilih Pećina uzdiže se izrazita žučkasta glava. Alpinisti su je nazvali Glava Žutelja, a narod je u ovom kraju naziva Kičin. Tri gredine, koje ujedno i smanjuju njezinu teškoću, dijele ovu stijenu na tri dijela.

LJEVI SMJER

15

Prvi penjali: Boris Kambić i Vladimir Jelaska, 16. IX 1956. godine.

Pristup: Od sv. Kaje markiranom stazom preko kamenoloma, tj. stazom koja vodi prema Bilim Pećinama, ali samo do Sinkuka, od kojeg ravno gore pod lijevi dio Glave Žutelje na vrh lijevog sipara 1 sat.

Opis: Ulaz u lijevi, dobro vidljivi žlijeb te njim na gredinu. Po gredini ravno gore do stijene. Preko prevjesa, te nekih 7—8 metara prijeći desno, pa gore do grma (V). Do ovdje se može stići i ovom

VARIJANTOM :

16

S gredine po rebru jednu duljinu na policu (iznad nje izraziti strop). Sa police udesno, pomoću zamki (klina) do grma gdje se sastaje s originalnim smjerom. Jarugom do kraja, te lijevom plitkim zlijebom ili desnim uskim i prevjesnim kaminom preko prevjesa na policu. Lako na slijedeću policu i glatkom pločom izvan teškoća. Po rastrganom terenu na rub stijene.

Teškoća: IV, visina stijene 150 m, vrijeme penjanja 3 sata.

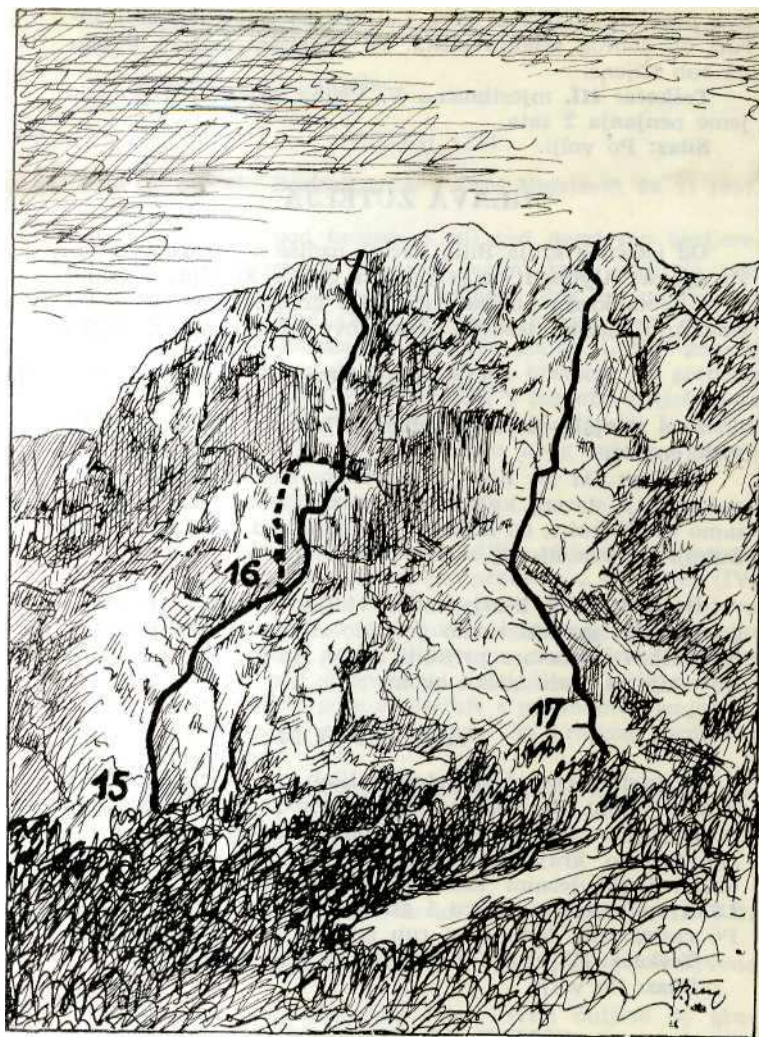
Silaz: Po volji.

SMJER PO ZLJEBOVIMA

17

Prvi penjali: Vladimir Jelaska i Stanko Gilić 17. IX 1955. godine.

Pristup: Kao pod 15, ali pod desni dio stijene.

Kozjak (780 m) — Glava Zutelja — južna stijena

Opis: S vrha desnog sipara preko kamenih gromada do čovječuljka. Nekoliko metara gore, preko prevjesa i lijevo koso do police. S nje preko kraćih pukotina na gredinu i dalje do njenog najvišeg mjesta. Oko 4 m gore do prvog klina, te prijeći udesno, pa gore ući u žlijeb (—V). Žlijebom do kose nagnute police. Kratkim rebrom ulijevo, u gornji dio istog žlijeba te preko prevjesa na širi travnati plato (druga gredina). Odavde u široki žlijeb koji je u donjem dijelu obrastao i kršiv, u gornjem ispran i kompaktan, ali bez hvatišta. Žlijebom do kraja gdje završava glatkim prevjesnim trbusima (V). Sa vrha žlijeba nešto udesno preko brida, zatim preko trokutaste ploče do pod prevjese, koje treba obići lijevo, te gore do čovječuljka. Po lakom terenu na greben.

Teškoća: + III, visina stijene 150 m, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Po volji.

BARIJERA SV. JURE

Barijera Sv. Jure je niz rastrganih stijena desno od Glave Zutelje. Kroz stijenu vodi nekoliko staza. Pristup na vrh Sv. Jure je iz Sv. Kaje markiran putem za 1,30 sati.

PRVENAC

18

Prvi penjali: Vladimir Jelaska i Ranko Dimić, 22. V 1955. godine.

Pristup: Od autobusne stanice Solin cestom prema Klisu, te nakon 10 minuta skrenuti ulijevo i gore preko južnih padina do pod dva velika sipara i sat hoda.

Opis: Ulaz iznad desnog sipara preko dobro razvedenih ploča na policu, te njom lijevo do kraja i gore do stijene. Dvije duljine preko polica do veće rastrgane gredine, a s nje u više mogućnosti na rub stijene. Izlaz oko 300 metara istočno od vrha gdje greben pravi manji kut.

Teškoća: II, visina stijene 180 m, vrijeme penjanja 1 sat.

Silaz: po volji.

SMJER PO STUPU

19

Prvi penjali: Vladimir Jelaska i Ranko Dimić, 4. IX 1955. godine.

Pristup: Kao pod 18, ali ne do sipara, već više desno do izrazitog stupa koji s lijeve strane zatvara markantnu jarugu, pod kojom postoji manji sipar.

Kozjak (780 m) — Sv. Jure — ■ južna stijena

Opis: Od vrha sipara po pukotini, što je čini prislonjena ljska sa stijenom, 8 metara gore i kratkom prijeenom desno te na vrh ljske. Zdesna običi prevjese do police, od koje ulijevo i gore dok se ne dođe u izraziti stup, po kojem do vrha.

Teškoća: II—III, visina stijene 120 m, vrijeme penjanja 1 sat.

Silaz: po volji.

SMJER PO JARUZI

20

Prvi penjali: Boris Kambić i Andrija Pavičić, 23. III 1957. godine.

Pristup: kao pod 18.

Opis: Ulaz u jarugu kojih 100 metara desno od stupa. Smjer teče po logičnom smjeru jaruge do njenog kraja, te razvedenim terenom na greben.

Teškoća: II—III, visina stijene 120 m, vrijeme penjanja 1 sat.

Silaz: po volji.

DESNO REBRO

21

Prvi penjali: Boris **Kullć** i Boris Kambić, 13. IX 1957. godine.

Pristup: kao pod 18.

Opis: Ulaz desno od rebra po razvedenom dnu plitkog žlijeba preko sistema prevjesa jednu duljinu (+V). Zatim po bridu rebra direktno gore 3< duljine užeta. Po razvedenom terenu izvan stijene.

Teškoća: III, s jednom duljinom +V, visina stijene 130 metara, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Po volji.

SMJER PO ŽLJEBU

22

Prvi, penjali: Uroš Nigojević i Boris Kulić, 29. IX 1967. godine.

Pristup: kao pod 18.

Opis: Ulaz 25 m udesno od »Desnog rebra«. Markantnim žljebom (IV) među glatkim pločama do veće police. Ravno gore u nastavak žljeba još jednu duljinu, a u trećoj duljini žljebom preko žutog prevjesa, te onda razvedenim terenom izvan stijene.

Teškoća: III, visina stijene 120 m, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: po volji.

MOSOR (1340 m)

Jugoistočno od Splita proteže se dugi hrbat raspucanih stijena i vrhova. Ta barijera gledana s mora izgleda neprobojna. Jugoistočne padine Mosora završavaju u kanjonu rijeke Cetine. Na zapadna strana je prekinuta Kliskim prijevojem, odakle se dalje nastavlja planina Kozjak. Sjeverna padina završava u pustoj i krševitoj Dalmatinskoj Zagori. Južna strana odijeljena je od mora masivom Poljičke planine, visine oko 500 metara.

Mosor je vapnemaokog sastava. Na svakom koraku susrećemo krške pojave, škrape pećine i ponore. To je razlog da je Mosor u višim predjelima bezvodan.

Vegetacija je siromašna, tako da zaštita od žarkog sunca nije moguća. Zato je povoljno poduzimati ture u ranim jutarnjim satima.

Jedina opasnost koja prijete planinarima u ovoj kamenoj pustoši su zmiје.

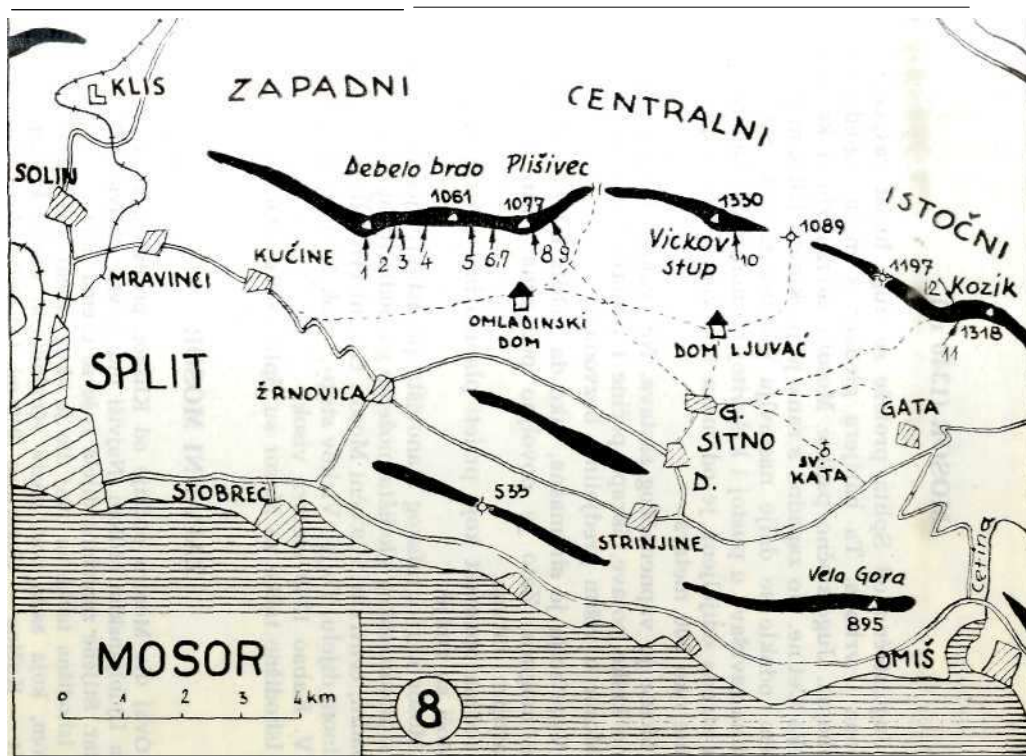
Mosor s geografskog stanovišta predstavlja jednu cjelinu, no s planinarskog gledišta možemo ga podijeliti u tri skupine: zapadni, centralni i istočni Mosor. Glavni vrh nalazi se u centralnom dijelu. To je »Vickov stup«, visok 1330 m. Najviši vrh je V. Kabao 1340 metara visok.

Ishodišne tačke za Mosor su Split, Solin i Omiš.

ZAPADNI MOSOR

Ovaj dio Mosora počinje od Kliskog prijevoja, a završava Ljubljanskim sedlom. Najviši mu je vrh Plišivac 1071 metar. Stijene zapadnog dijela ruše se prema jugu.

Ishodišna tačka za ovaj dio je »Lugarnica« pod Kunjevodom, koja sada nosi naziv »Omladinski dom«. Pristup: Split — Kućine — Lugarnica (940 m). Od Splita do Kućina vozi redovita autobusna linija. Od Kućina ima 3 sata hoda. Put je markiran.

Mosor — pregledna karta

ORLOV SMJER

1

Prvi penjali: Kulić Boris i Gerželj Joško, 24. XI 1957. godine.

Pristup: Od Mravinaca, odnosno Kučina, lako za pola sata markiranom stazom prema Miličevića pećini. Sa staze krenuti ulijevo prema rubu prve šumice pod samu stijenu.

Opis: Ulaz desno od glatkih ploča u jarugu koja se naglo gubi i prelazi u plitki nadsvođeni žlijeb (—V). Preko Orlovog gnijezda do izdubljene police. Lijevo od stabla gore razvedenim terenom do drugog velikog stabla. Od njega preko prevjesa i plitkog kamina do izlaza na manje sedlo.

Teškoća: III, mjestimično V; vrijeme penjanja 1 sat; visina stijene 130 metara.

Silaz: Grebenom u pravcu Ljubljanskog sedla i putem na »Lugarnicu« za 1 sat.

SMJER PO STUPU

2

Prvi penjali: Jelaska Vlado i Kulić Boris, 1957. godine.

Pristup: kao pod 1.

Opis: Ulaz u izraziti stup, te direktno po njemu preko eksponiranih razvedenih ploča do velikog stabla u desnom dijelu stupa. Od njega glatkim izloženim rebrom do klina (15 m) i dvometarskom priječnicom lijevo do police. Oдавde plitkim žlijebom do izlaza iz stijene.

Teškoća: IV, vrijeme penjanja 3 sata, visina 140 metara.

Silaz: kao pod 1.

SMJER »O—P«

3

Prvi penjali: Jelaska Vlado, Kulić Boris i Kambić Boris, dne 17. II 1957. godine.

Pristup: Kao pod 1, ali kroz šumicu do jedne odlomljene ljuške.

Opis: Po bridu žlijeba srednje teškim terenom jednu duljinu, te lagano ulijevo (2 do 3 metra). Otvorenim žlijebom 15 metara pod prevjes. Preko prevjesa do kraja žlijeba, zatim lijevo, pa gore do male police (VI). Od police pravo gore do bloka 20 metara (V+), zatim po lakšem terenu do stabla. Par metara gore pa priječnicom udesno do rebra.

Mosor (1330 m) — zapadni dio — južna stijena

Po rebu nekoliko metara do stabla. Priječnicom ulijevo pa preko prevjesa izlaz u stijenu.

Teškoća: V+; vrijeme penjanja 6 sati; visina stijene 140 metara.

Silaz: kao pod 1.

SMJEE PO CENTRALNOM REBRU

4

Prvi penjali: Jelaska Vlado i Gilić Stanislav, 27. X 1957.

Pristup: Kao pod 1, ali do kamenog zida, te kroz šumicu pod stijenu do izrazitih, žuto obojenih ploča.

Opis: Ulaz desno od žutih ploča, a iznad kamenog bloka, odvojenog od stijene, cijelom duljinom do prve travnate police koja siječe rebro (udesno se produžava u gredinu). Dalje po rastrganom rebu do izrazitog obraslog žlijeba, odnosno do prvog stabla, a od njega desno uz žlijeb i njime do iz stijene.

Teškoća: II do III; vrijeme penjanja 1 sat; visina stijene 150 metara.

Silaz: Istočno od smjera 5 nalazi se izrazito sedlo. Sa njega jarugom do travnatog platoa, niz skok do slijedećeg platoa. Opet niz skok na gredinu. Travnatom jarugom do posljednjeg šestmetarskog skoka, te niz njega na sipar pod stijenu.

Lako je nekoliko detalja teškoće I do II. Vrijeme silaznja 40 minuta. Ova jaruga je najpodesnija za brzi silazak iz svih smjerova.

ZMIJIN SMJER

5

Prvi penjali: Kambić Boris i Kulić Boris, 9 VI 1957.

Pristup: 30 do 40 metara desno od ulaza u smjer »O—<P«.

Opis: Ulaz u razvedeno rebro i njim dvije duljine do oveće travnate police. Uskim žlijebom do stabla. Od njega udesno priječnicom na rebro, te gore 10 metara, zatim koso udesno i opet ravno gore.

Teškoća: IV, vrijeme penjanja 3 sata, visina stijena 150 metara.

Silaz: Kao pod 4.

SMJER »F. A—2«

6

Prvi penjali: Ivančić Ferdo i Jurić Arsen, 4. IV 1959.

Pristup: Kao za smjer pod centralnim rebrom, ali pod jarugu.

Opis: Jarugom do gredine i po njoj desno. Ulaz u žlijeb i njime do prvog grma. Pola duljine po bridu, zatim pola duljine po pukotini. Preko ploče do slabog osiguravališta. Lijevo po polici do kraja, a od nje po ploči udesno, te kroz kratak kamin do grma. Po ploči udesno 3 metra, te lako na vrh stijene.

Teškoća: IV, vrijeme penjanja 4 sata, visina stijene 150 metara.

Silaz: Kao pod 4.

7

MATURANTSKI SMJER

Prvi penjali: Kulić Boris i Belić Max, 10. IX 1959. godine.

Pristup: Kao za »F. A-2«, ali desno do neizrazitog rebra i razlomljenih blokova stijena.

Opis: Ulaz u rebro, skrenuti u jarugu, pa opet na rebro do oveće travnate police. Ravno gore obraslim žlijebom do izlaza.

Teškoća: II do III, vrijeme penjanja 1 sat, visina stijene 130 metara.

Silaz: Kao pod 4.

8

NOVOGODIŠNJI SMJER

Prvi penjali: Kulić Boris i Ribarović Davor, dne 1. i 2. I 1958.

Pristup: Iz sela Mijanovići ravno gore do pod izrazito okomitu stijenu, lijevo od značajne jaruge, lako za pola sata.

Opis: U lijevom dijelu okomite stijene ući u plitki žlijeb. Njime do kraja, pa desno na malu policu. Nešto ulijevo gore do izrazitog kamenog cunja. Po pukotini koja siječe glatku ploču (V+), te iznad nje ulijevo na manju policu. Sa police priječnica udesno (V+) do travnate police. Koso ulijevo gore do neizrazite prevjesne police. fPo plitkom žlijebu do stabla, odakle udesno do police, te desno njome ali ne do kraja. Po razvedenoj stijeni gore, nešto koso ulijevo do druge velike police. Po njoj ulijevo do kraja, pa priječnicom preko brida lijevo, u prostrani kamin, kaminom do kraja stijene.

Teškoća: IV+ sa dva detalja V+, vrijeme penjanja 4 sata. Visina stijene 180 metara.

Silaz: Kao pod 4.

82

BRUCOŠKI SMJER

9

Prvi penjali: Kulić Boris i Kambić Boris, godine 1958.

Pristup: Kao za Novogodišnji smjer, ali nekih 50 metara desno.

Opis: Ulaz lijevo od žute pećine. Pločama udesno za punu duljinu. Plitkim žlijebom do grma. Ravno po eksponiranoj razvedenoj stijeni gore preko još dva grma. Dalje ravno na izlaz stijene.

Teškoća: III, vrijeme penjanja 2 sata, visina stijene 180 metara.

Silaz: kao po 4

CENTRALNI MOSOR

Centralni dio proteže se od Ljubljanskog prijevoja pa do Ljutog kamena (1089 m). U ovom dijelu smjestili su se najviši vrhovi Mosora: Vickov stup 1330 m, Veliki Kabal 1340 m, Ivorska 1272 m. Visina stijena je relativno mala.

Pristup: Split — Žrnovnica — G. Sitno — dom na Ljubuču. Od Splita do Žrnovnice redovitom autobusnom linijom. Odavde pa do doma markiranim putem 3 sata. Od Omiša pa do doma ima 4 sata. Dom je opskrbljen i povremeno otvoren. Ture: dom — Vickov stup — 1.30 sati hoda; dom — Lugarnica 2 sata hoda.

SMJER »F. A -- 1«

10

Prvi penjali: Ivančić Ferdo i Jurić Arsen, 4. II 1959. Smjer se nalazi u stijeni koja se uzdiže na lijevoj strani pri ulazu u dolinu Zagrade (put Lolići—Ljuvač). Visina stijene 90 metara, a teškoća HI.

ISTOČNI MOSOR

Od prijevoja Ljuti kamen pa sve do rijeke Cetine proteže se istočni dio Mosora. Najviši vrh ovog dijela je Kozik 1318 metara. Ovaj dio masiva nije izvan dohvata planinara. Pristupi nisu tako dugotrajni i to je razlog da postaje sve posjećeniji.

Pristup: Omiš — Gata — Kozik 3 sata. Do Gata autobusna veza. Druga mogućnost: Dom Ljuvač — Kozik 4 sata hoda.

83

MRVIN SMJER (JUŽNA STIJENA KOZIKA)

Prvi penjali: Ivančević Ferdo i Marojević Tonko, dne 22. **III** 1959. godine.

Pristup: Iz Dubrave stazom koja vodi na Kozik; kad staza skreće ulijevo, produžiti dalje pod strme stijene Kozika. Južnom padinom pod stijenu 1.30 sati.

Opis: Smjer se kreće po lijevom dijelu stijene. Izraziti dio je ljuska, zatim ploča (IV), pa kosa (V—). Visina stijene 150 m, a vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Sa vrha stazom po zapadnoj strani.

12 SMJER PO JARUZI (SJEVERNA STIJENA KOZIKA)

Prvi penjali: Grželj Joško i Bekovac Mile, 1. **III** 1959. Po vrlo karakterističnoj jaruzi nešto istočnije od vrha.

Teškoća: **II**, vrijeme penjanja 1 sat, visina stijene 150 metara.

Silaz: Kao pod 11.

BIOKOVO (1762 m)

Planina Biokovo svojom v'sinom predstavlja najviši vrh Dalmacije, a svojim položajem je najbliža moru. To je planina koja impresionira svojom ljepotom u višim predjelima, a surovošću i pustoši u gornjim dijelovima. Pješčana i zelena obala mora privlači turiste, a strme i raspucane stijene u novije vrijeme privlače alpiniste i planinare.

Na južnim padinama Biokova smjestilo se Makarsko primorje. Ta ogromna planinska masa na istoku je ogradena rijekom Neretvom, a na zapadu rijekom Cetinom. 200-kilometarski bedem od Omiša pa do Ploča najviše je interesantan u svom centralnom dijelu. Dio masiva od Baške Vode pa do Makarske predstavlja za alpiniste atrakciju. Tu su stijene najviše i strmo se ruše prema obali. Iznad tih stijena uzdiže se biokovska visoravan bogata kraškim oblicima.

Blokovski masiv je uglavnom vaipnenačkog sastava. Mjestimično ima i dolomita.

U centralnom masivu su najviši vrhovi Biofcova: Šćirovac (1618 m), Sv Ilija (1640 m), Kuranik (1550 m), Sv. Jure (1762 m), Troglav (1659 m), Kimet (1536 m); oni predstavljaju barijeru u kojoj je najviši vrh Sv. Jure. Paralelno s centralnim (grebenom) nižu se vrhovi: Šibenik (1450 m), Štropac (1450 m), Vošac (1421 m), Sinjal (1333 m) koji tvore barijeru što se proteže uz morsku obalu. Nešto je niža, ali s najvišim stijenama Biokova. U alpinističkom pogledu to je najinteresantniji dio. Između ove dvije barijere proteže se visoravan u širini od 3 km.

Najinteresantniji pristup Biofcovu je sa dvije tačke: Baška Voda i Makarska. Iz Makarske, preko zaseoka Makar, najkraći je -put 'do planinarske kuće pod Vošcem (1370 m). Uspon traje 3 sata. Od doma pa do najvišeg vrha Biokova Sv. Jure stiže se za 2 sata. Put je markiran.

Biokovo — pregledna karta

VELIKI ŠIBENIK (1450 m)

Stjenovita barijera koja se strmo ruši k moru, negdje na pola puta između Makarske i Baške Vode, naglo se lomi prema centralnoj barijeri: Sv. Ilija — Kuranik — Sv. Jure — Kimet. Na tom uglu uzdiže se markantni vrh Šibenik. Njegova sjeverozapadna i južna stijena naglo se ruše prema moru. Ispod njenih sipara smjestili su se zaseoci Bast i Baškovići, kao ishodišne tačke za penjačke uspone.

Iz mjesta Bast vodi markirani put do Velikog Šibenika. Iz Basta uspon traje 3.30 sata.

SJEVEROZAPADNA STIJENA

SJEVEROZAPADNI BRID

1

Prvi penjali: Jakić Neđo, Kambić Boris i Jelaska Vladimir, 12. VI 1955. godine.

Pristup: Seoskim putem od Baške Vode do Basta, a dalje po isušenom koritu potoka, zatim od njegovog kraja najbližim putem prema usjeklini S-Z stijene V Šibenika, 3 sata.

Opis: Iznad dva dobro vidljiva sipara, po velikoj, 40 stupnjeva nagnutoj glatkoj ploči do pod manju gromadu. Preko nje u jarugu. Jarugom izići njenim desnim krakom (kaminom), te s vrha kamina jednu duljinu pravo gore po glatkim pločama (IV) do travnate police. S ove padine prijeći udesno preko rebra u okomiti žlijeb (IV). Zlijebom do vrha (V), do velike rupe. Iz rupe ulijevo na rub, i duljinu i pol do druge manje rupe. Iz rupe nastaviti bridom do obrasle jaruge. Desno gore na greben, grebenom do vrha V. Šibenika.

Teškoća: III, mjestimično IV; visina stijena 350 metara, vrijeme penjanja 3 sata.

Silaz: lagan i moguć u svim pravcima.

JUŽNA STIJENA

CENTRALNA PUKOTINA

2

Prvi penjali: Kulić Boris i Kambić Boris, 1. V 1958. godine.

Pristup: Od sela Baškovića stazom do izvora Jablan i dalje stazom, te desno jarugom do pod južnu stijenu 1 sat.

i **Opis:** Stijena je rasječena na tri pukotine. Treba ući u srednju kod markantnog bora. Pukotina blago zavija udesno

V. Mbenik (1450 m) — sjeverozapadna stijena

V. Šibenik (1450 m) — južna stijena

(V+). Preko prevjesa dalje sve po pukotini, odnosno po žlijebu, 4 dužine. Dalje po razvedenom terenu na greben.

Teškoća: IV, mjestimično V-f. Visina stijene 350 metara, vrijeme penjanja 4 sata.

Silaz: kao pod 1.

MALI ŠIBENIK (1360 m)

Njegova zapadna stijena ruši se prema zaseoku Basta. Stijena je dosta rastrgana i stvara više mogućnosti uspona.

3 SMJER PO CENTRALNOM REBRU

Prvi penjali: Vladimir Jelaska, Damir Tončić i Boris Kambić, 17. VI 1956. godine.

Pristup: Od Baste nadesno po poljskom putu do cementnog rezervoara. Odavde ravno po siparu na prijevoj koji pravi centralno rebro s rastrganim grebenom podno stijene, 2 sata.

Opis: Ulaz s vrha prijevoja, desno za jednu duljinu, okomito gore po stijeni s rijetkim oprimcima do polica posutih kamenjem. Od polica po ljusci udesno, po njenoj lijevoj pukotini. S vrha ljuske preko ploča gore u žlijeb i njime do kraja (IV); izaći lijevo na rub brida. Odavde dvije duljine lijevo po bridu do veće gromade. Sa gromade u okomiti glatki žlijeb (IV+), a dalje uz više mogućnosti na vrh malog Šibenika.

Teškoća: IV. Vrijeme penjanja 3 sata, visina stijene 200 metara.

Silaz: Grebenom u pravcu V. Šibenika, a dalje kao pod 1.

BOBOV AC (1339 m)

Od vrha V. Šibenika u pravcu jugoistoka niže se mnogo vrhova čije se stijene strmo ruše prema jugu. Jedan od prvih vrhova u tom pravcu je vrh Borovac. Preko njega vodi put na blokovsku visoravan.

4 SMJER PO STUPU

Prvi penjali: Boris Kambić i Vladimir Jelaska, 19. VI 1956. godine.

Pristup: Iz Makarske u selo Veliko Brdo (1/s sata), pa stazom do velikog borovog stabla, zatim lijevo siparom do

M. Šibenik (1300 rn) — jugozapadni greben

duboke usjekline između centralnog stupa i desnog južnog grebena, ukupno 2V2 sata hoda.

Opis: Od čovječuljka gore po desnom razvedenom terenu do rupe. Iz nje 3 metra gore, pa prijeći oko 8 metara lijevo i gore do police. Policom desno do kraja, i pukotinom ravno gore do rupe. Iz rupe desno, te jednu duljinu do ruba stupa. Sada desno policom do njenog kraja, i desno koso gore ući u trokutasti odsječeni stup. Njegovim desnim bridom na vrh toga trokuta. Do kraja ravno gore, te lako do prijevoja, sa kojeg ulijevo žlijebom i po grebenu na vrh.

Teškoća: III, visina stijene 230 metara, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Sa vrha u pravcu juga na stazu koja vodi u Baškoviće, 2 sata hoda.

Prvi penjali: Kulić Boris i Gilić Stanislav, 29. XI 1957. godine.

Pristup: Od sela Baškovića stazom koja vodi preko Borovca na biokovsku visoravan, do izvora, nešto niže od velikog stabla pored puta. Od izvora skrenuti ulijevo preko razlomljenih kamenih blokova do sipara (lijevo se vidi okno u jednom sporednom grebenu). Uz sipar do pod stijene na sedlo između izoliranog stjenovitog vrška i južne stijene Borovca. Vrijeme pristupa 1 sat.

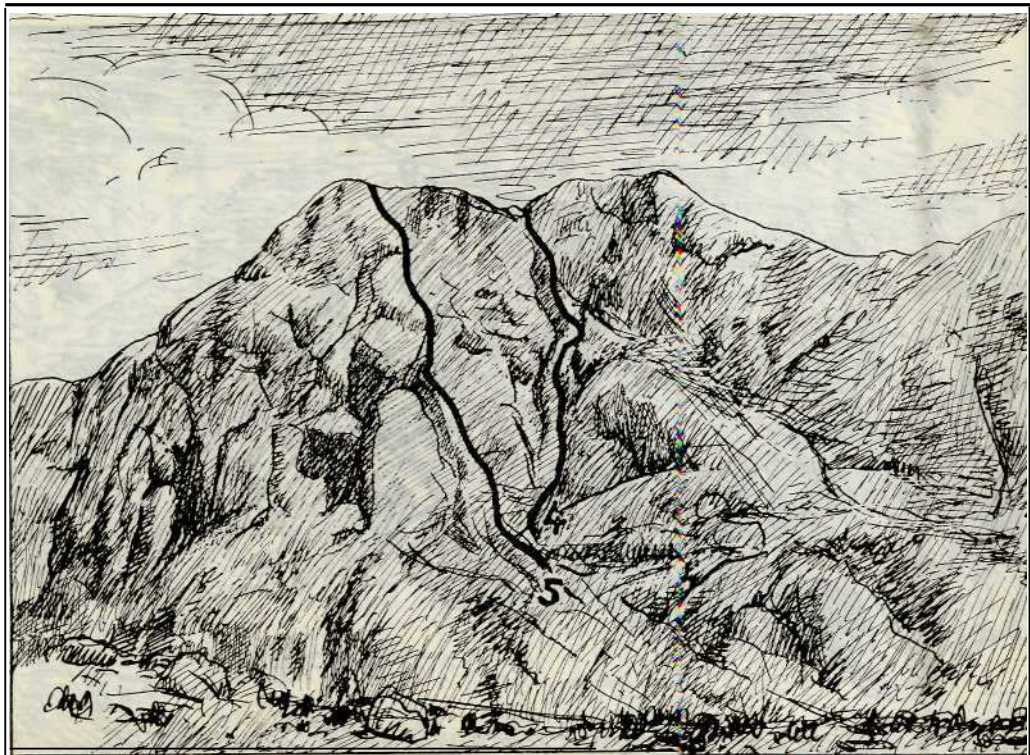
Opis: Ulaz oko 20 metara lijevo od jaruge, po razvedenoj ploči, preko prevjesa na policu. Nešto ulijevo gore po stupu preko slabije razvedenih ploča, do u široki kamin. U kamin se može doći i žlijebom desno od spomenutog stupa. Kaminom do kraja, te preko prevjesa na vrh stupa. Pukotinom udesno gore (V—), razdrobljenim terenom do pod eksponiranu ploču. Njome preko lakših prevjesa u plitki žlijeb, a iz njega pukotinom udesno (IV) na lakši teren, odakle ima više lakih mogućnosti do vrha.

Teškoća: III, vrijeme penjanja 2 sata, visina stijene 260 metara.

Silaz: Kao pod 4.

BARIJERA ERCEGOVA GREDA—ŠTROPAC (1450 m)

To je barijera koja se nadovezuje na Borovac. Vrlo je rastrgana. Iz nje strše vrhovi čija se visina kreće od 1350—

Borovac (1400 m) — južna stijena

Ercegova greda (1339 m) — južna stijena

1450 metara. Vrhovi Zeleni Rat, Grab, Solilo imaju svaki po jedan smjer.

Ishodišne tačke su selo Baškovići i Veliko Brdo.

SMJER PO VELIKOM ŽLIJEBU

6

Prvi penjali: Branko Lukšić i Silvije Verša, 2. V 1958. godine.

Pristup: Iz sela Veliko Brdo pod lijevi dio barijere stijena koje se dižu sjeverno iznad sela, 45 minuta hoda.

Opis: Sa sipara, koji je ispod zatvorenog kotla, udesno od kratkog i polupoloženog rebra do strmih ploča. Priječnicom udesno do kraja i u luku lijevo preko ploče. Žlijebom, pored zaglavljene bloka do pod strmi dio žlijeba. Po njemu do kraja, ili desno po lakšoj kratkoj stijeni u podnožje obraslog sipara. Po siparu, među stablima u pravcu žlijeba koji odvaja lijevu kupolastu stijenu od desnog dijela stijene (žlijeb je dobro vidljiv iz doline). Žlijeb počinje okomitom, ispravnom pukotinom koja se zaobiđe udesno do pod stropove. Preko uklještenog kamena koji čini prevjes, ulijevo na položeniji teren (V). Dalje po žlijebu do velikog praga, te kroz kamin do druge rupe. Odavde priječnicom u nategu udesno pod kratku pukotinu, a njome na vrh praga (—V). Prag se može prepenjati i u desnom dijelu po širokoj pukotini. Po žlijebu do tornja, gdje žlijeb zaokreće ulijevo. Žlijebom do kraja i lijevo na vrh.

Teškoća: III, mjestimično V, visina stijene 500 metara, vrijeme penjanja 4 sata.

Silaz: Grebenom u pravcu Solila. Stazom kroz stijenu u V. Brdo, 2 sata hoda.

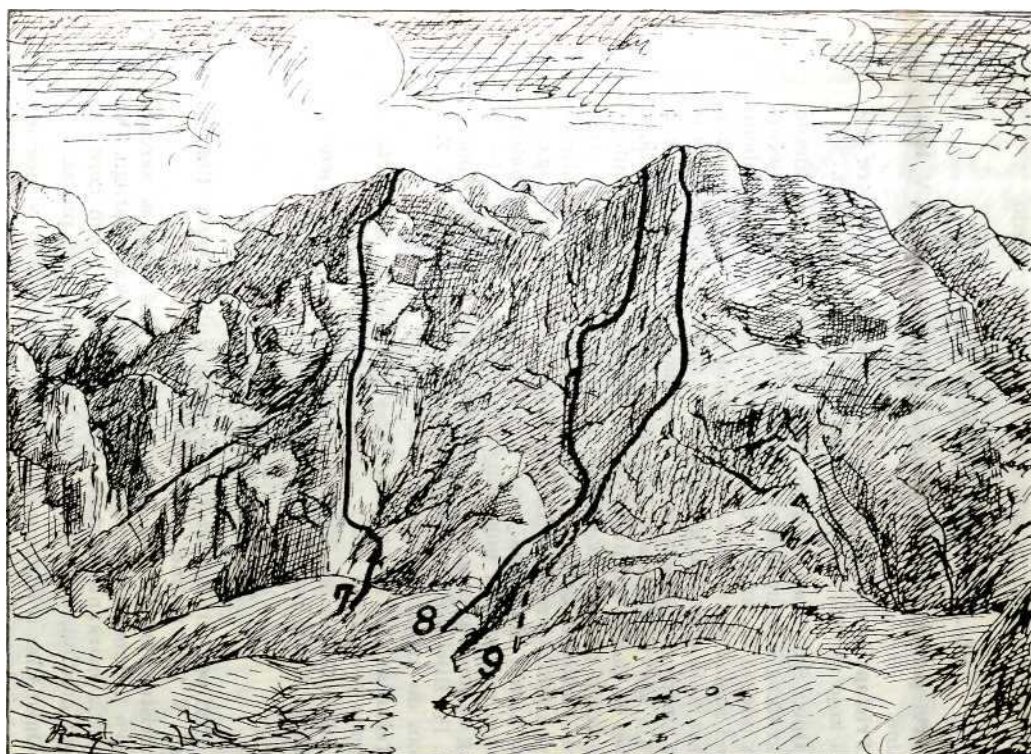
SMJER PREKO BORA

7

Prvi penjali: Branko Lukšić, Boris Kulić i Davor Ribarović, 1. V 1958. godine.

Pristup: Od Velikog Brda putem za Vošac, pa se skrene ulijevo u duboku usječenu stepenastu i izlokane jarugu. Do podnožja markantnog stupa 1 sat. Od stupa lijevo gore na veliku gredinu, na koju se stiže kroz jedan uski prolaz.

Opis: Ulaz u istaknuto, razvedeno rebro desno od pećine. Po rebro koje se postepeno gubi i pri izlazu iz njega nešto ulijevo nalazi se stablo izraslo ravno iz stijene. Sa izrazite police po žlijebu na gredinu. Od nje po razvedenoj stijeni do

Štropac (1450 m) — Solilo (1419 m) — južna stijena

bora. Preko njega u ploču (V+), 10 metara po eksponiranom zaglavljenom žlijebu u oveće police. Od nje rebrom, koje se na mjestima prekida u police, desno do izlaza iz stijene.

Teškoća: III, visina stijene 300 metara, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Kao pod 6.

RIBAREV SMJER

8

Prvi penjao Davor Ribarević, 12. VIII 1961. godine.

Pristup: Od Velikog Brda putem za Vošac, pa se onda skrene ulijevo u duboku usječenu jarugu do podnožja jaruge, 1 sat hoda.

Opis: Proslijediti jarugom (vododerinom) i ući u izrazitu liniju smjera. Prve dužine užeta mogu se penjati po žlijebu ili po rebu lijevo od žlijeba. Zatim po pomalo prevjesnoj, razvedenoj ploči na lijevkastu gredinu. Sa nje slijediti s desne strane izraziti široki žlijeb do početka položene rampe. Do kraja rampe, i kada se ona izgubi u vertikalnoj prevjesnoj špranji prijeći udesno oko 20 metara do drugog širokog žlijeba u kojem se penje lijevom stranom po eksponiranoj ploči. Ploča vodi u prevjesnu špranju i onda lako van na greben.

Teškoća: IV, visina stijene 400 metara, vrijeme penjanja 3 do 4 sata.

Silaz: kao pod 6.

STUP SOLILA

9

Prvi penjali: Davor Ribarović i Boris Kambić, 5. VIII 1959. godine.

Pristup: Kao u smjer preko bora, ali samo do markantnog stupa koji je desno od vododerine.

Opis: Ulaz s lijeve strane stupa po razvedenom obraslom terenu. Veće teškoće počinju kod bijelog odloma, koji se obide ulijevo preko neizrazitog prevjesa i ploče (V). Dalje po stupu do žlijeba koji završava prevjesom, a zatim dobro razvedenom stijenom do vrha Solila.

Teškoća: IV, visina stijene 500 metara, vrijeme penjanja 2 sata. Držati se više jugozapadne strane stupa.

Silaz: Kao pod 6.

CVRSNICA (2228 m)

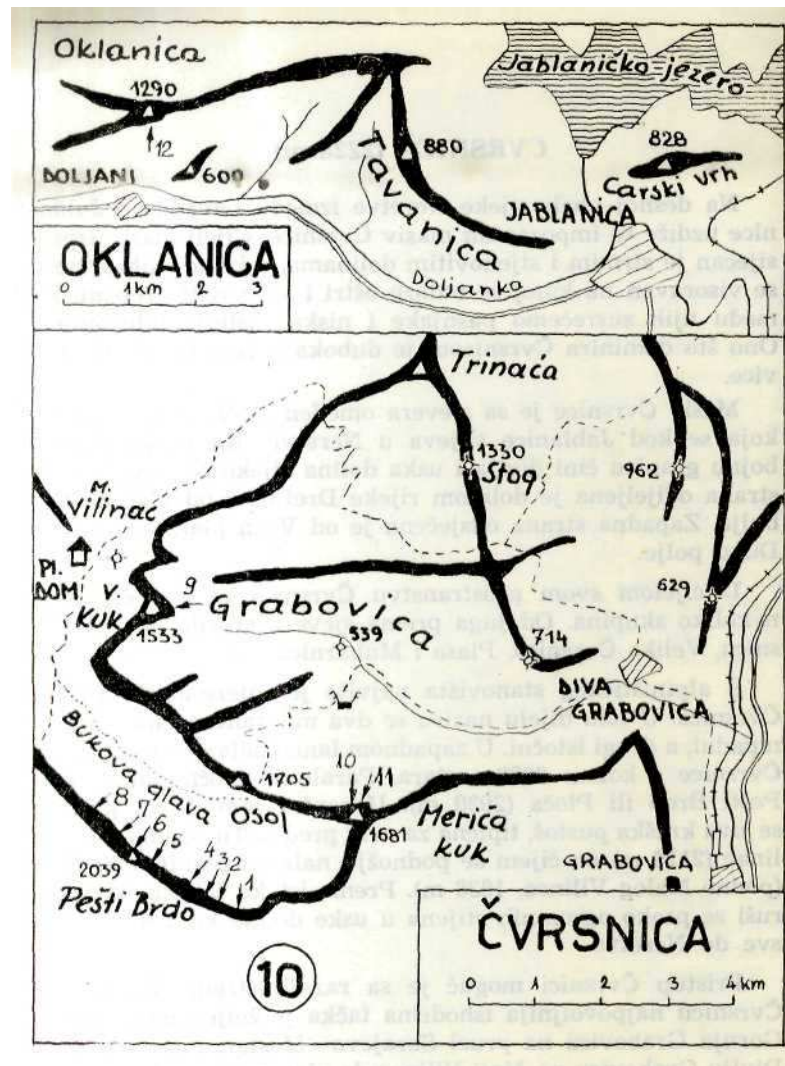
Na desnoj obali rijeke Neretve između Drežnice i Jablanice uzdiže se impozantan masiv Čvrsnice. Cijeli masiv ispre-sijecan je strmim i stjenovitim dolinama, a iznad njih proteže se visoravan na kojoj se nalaze oštri i stjenoviti grebeni. Između njih susrećemo pašnjake i nisko raslinje (klekovina). Ono što dominira Čvrsnicom je duboka dolina Divlje Grabovice.

Masiv Čvrsnice je sa sjevera omeđen rječicom Doljankom koja se kod Jablanice slijeva u Neretvu. Na istoku nepro-bojnu granicu čini divlja i uska dolina rijeke Neretve. Južna strana odijeljena je dolinom rijeke Drežanke od planine Čabulje. Zapadna strana odsječena je od Vran planine dolinom Dugo polje.

U cijelom svom prostranstvu Čvrsnica je podijeljena u nekoliko skupina. Od juga prema sjeveru slijede: Mala Čvrsnica, Velika Čvrsnica, Plasa i Muharnica.

S alpinističkog stanovišta najviše je interesantna Velika Čvrsnica. U tom dijelu naziru se dva markantna lanca, jedan zapadni, a drugi istočni. U zapadnom lancu nalazi se najviši vrh Čvrsnice s kotom 2228 metara. Paralelni istočni lanac čini Pešti Brdo ili Ploča (2030 ni). U centralnom dijelu proteže se siva kraška pustoš, tipična za ovaj predio. Tu se smjestio Vilinac (2116 m) na čijem se podnožju nalazi i planinarski dom (podno Malog Vilineca, 1838 m). Prema istoku Velika Čvrsnica ruši se preko ogromnih stijena u uske doline koje se protežu sve do Neretve.

Pristup Čvrsnici moguć je sa raznih strana. Za Veliku Čvrsnicu najpovoljnija ishodišna tačka je željeznička stanica Gornja Grabovica na pruzi Sarajevo—Mostar. Put vodi kroz Divlju Grabovicu na Mali Vilinac do planinarskog doma (5—6 sati). Od doma mogući su najpovoljniji pravci za alpinističke ture.

Čvrsnica — Oklanica — pregledna karta

PEŠTI BRDO (2030 m)

Stjenoviti greben Ploče ili Pešti Brdo smjestio se neposredno iznad Divlje Grabovice u pravcu juga. Stijena u visini od 200 m ruši se strmo, te u svome doljnjem dijelu prelazi u siparaste jaruge koje onda prelaze u vrtače, a na koncu u široke terase. Prva se zove Osoj, a druga Bukova glava.

SMJER BREZOVEČKI — ŠAŠKO

1

Prvi penjali: S. Brezovečki i F. Šaško, 20. VIII 1941. godine.

Pristup: Od planinarskog doma pod stjenovitu barijeru Pešti brda. Traverziranjem podnožja stijene dolazi se na njen lijevi kraj. 1 i pol sata hoda.

Opis: Ulaz u krajnjem istočnom dijelu stijene kod malog snježišta. Po desnom boku prostranog žlijeba gore, a zatim u sam žlijeb do crvenih stijena. Zaobići te stijene udesno 1 opet u žlijeb, te dalje do mjesta gdje se on razdvaja u 2 kraka. Kratkim priječnicom udesno, te nastaviti u produljenju glavnog žlijeba, pa njegovim lijevom bokom do ispravnih stijena i preko njih na rub stijene.

Teškoća: III, visina stijene 200 metara, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Grebenom na vrh Pešti brda, a s njega putem na planinarski dom, 2 sata.

SMJER DRAGMAN -- MIHALJEVIĆ

2

Prvi penjali: M. Dragman i K. Mihaljević, 20. VIII 1941. godine.

Pristup: kao pod 1.

Opis: Ulaz je nalijevo od kosog žlijeba u srednjem dijelu stijene (kod malog snijega) po eksponiranoj stijeni (klin). Odavde po raspucanoj i zelenjem obrasloj stijeni do vodoravne ploče. Od te ploče desno u mali kamin, pa iz njega pod okomitu ploču. Preko ploče lijevo na policu i odavde u veliku jamu. Iz jame policom ulijevo, a zatim ravno gore na velike ploče. S tih ploča u jarugu pod strop, koji zaobići lijevo i dalje jarugom do drugog stropa. Također zaobići lijevo, na lijepu priječnicu s prevjesom. Preko prevjesa u jarugu i dalje do snijega; zatim u lijevu jarugu. Iz

Pešći brdo (2039 m) — sjeveroistočna stijena

nje lijevo na stijenu, te preko nje desno izbivši na lijevi bok glavne jaruge, pa kroz klekovinu na sam vrh.

Teškoća: III, mjestimično IV, visina stijene 200 metara, vrijeme penjanja 2 i pol sata.

Silaz: kao pod 1.

SMJER BREZOVEČKI--CERAJ

3

Prvi penjali: S. Brezovečki i Z. Ceraj, 18. VIII 1941. godine.

Pristup: Kao pod 1, samo 250 metara ranije od ulaza pod broj 1.

Opis: Ulaz u markantan kosi žlijeb, koji ide slijeva na-desno prema gore (dobro vidljiv s kuće pod Velikim Vilincem). Po žlijebu do crvene stijene koja čini strmi žlijeb. Kroz taj žlijeb na dobro osiguravalište, te po čvrstoj stijeni na zeleno obraslu policu i njome desno u ogromnu jarugu. Kamenje koje pada! Po jaruzi u desni odvojak do nadsvođene police. Od police nešto udesno i strmo gore, pa preko kratke strmine na zeleno obraslu gredinu i kroz zatvorenu jarugu preko kratkih i glatkih stijena na rub.

Teškoća: III, visina stijene 200 metara, vrijeme penjanja 3 sata.

Silaz: kao pod 1.

SMJER LESKOVSEK — LO'ZEJ

4

Prvi penjali: Leskovšek Josip i Lozej Anđelko, 28. VIII 1962. godine.

Pristup: Od planinarske kuće na Malom Vilincu markiranim putem do Peharovog stana, zatim lijevim markiranim putem koji jedno vrijeme ide golim padinama, a zatim kroz šumu do sipine pod stijenom. Siparom do malog amfiteatra.

Opis: Ulaz u smjer 3 metra ulijevo od žute odlomljene stijene na desnoj strani amfiteatra. Koso gore, zatim po uskom žlijebu ravno do drveta (kršljivo). Dalje desno po siparastoj nagnutoj polici, te preko kamenog nosa na drugu travnatu policu, a zatim gore po nagnutom terenu na treću policu. Sa nje prijeći ulijevo 5 metara, a onda gore 3 metra i dalje mimo suhog drveta do odličnog osiguravališta. Odavde gore do širokog žlijeba koji ide zdesna nalijevo. Njime u drugi amfiteatar, do pod prevjesa sa spiljom. Odavde desno po polici, zatim ravno gore pod stijenu, te između stijene i klekovine ulijevo gore na greben.

Teškoća: **III**, mjestimično **IV**, visina stijene 300 metara, vrijeme penjanja 4 sata. Orijentacija laka.

Silaz: S vrha markiranim putem na planinarski dom pod Malim Vilincom za 40 minuta.

5 SMJER HORVAT — BUMBA — MIHALJEVIĆ

Prvi penjali: D. Horvat, I. Bumba i K. Mihaljević, 13. VIII 1941. godine.

Pristup: Od planinarske kuće do pod stijenu Pešti brda na veliki vidljivi bijeli sipar, 1 sat hoda.

Opis: Ulaz u stijenu iznad malog snježnog jezika koji leži pod grebenom, a spaja se s glavnim vrhom. Ravno gore po dobro raščlanjenoj stijeni do jaruge i dalje njome preko prevjesnog skoka, pa nalijevo pod klekovinu. Kroz muniku gore do travnate police, te po njoj par metara udesno, i onda rascjepom ulijevo po travom obrasloj stijeni do sastava dviju jaruga. Lijevom jarugom do prevjesa, a zatim prlječenjem udesno na policu. S gornjeg lijevog dijela police ući u jarugu i njome do mjesta gdje se ona zatvara. Nadesno u glatko položenu ploču i njenim gornjim lijevim uglom na malo točilo, te plitkom jarugom kroz mali položeni dimnjak na rub stijene.

Teškoća: **III**, visina stijene 280 metara, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Grebenom na vrh Pešti brda i putem na planinarski dom, 1 sat.

6 SMJER LASZOWSKI — HALAVANJA

Prvi penjali: E. Lazsowski i P. Halavanja, 20. VIII 1941. godine.

Pristup: Kao pod 5, pod glavni vrh, 1 sat.

Opis: Ulaz nešto desno od malog snježnog jezika u široki žlijeb, pa njegovom desnom stranom gore do pod prevjes. Zaobići desno gore u stijenu i zatim lijevo natrag na žlijeb. Drugi strop zaobići lijevo, a zatim desno i opet u žlijeb. Prije velikog točila lijevo u otvorenu stijenu i na sam glavni vrh.

Teškoća: **II** do **III**, visina stijene 250 metara, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: kao pod 5.

SMJER CERAJ — HORVAT — BUMBA

7

Prvi penjali: D. Horvat, I. Bumba, Z. Ceraj, 20. VIII 1941. godine.

Pristup: Od doma preko klekovine do pod stijenu 1 sat.

Opis: Ulaz u plitki žlijeb preko otvorene eksponirane stijene kod najzapadnijeg snježišta. Po tom žlijebu ravno gore do male police gdje se nadesno otvara velika jaruga. Prijelaz ulijevo na malu policu, te odavde kroz kratke kamine uz klekovinom obrasli brid i po njemu na rub stijene.

Teškoća: II, visina stijene 190 metara, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: kao pod broj 5.

SMJER GROPUZZO — RAKOŠ

8

Prvi penjali: I. Gropuzzo i E. Rakoš, 15. VIII 1948. godine.

Pristup: Sa doma na najzapadniji dio barijere u ogromnu jarugu.

Opis: Ulaz nadesno od smjera broj 6 u ogromnu jarugu, te njenim lijevom rubom preko glatkih stijena desno u jarugu pod skok. Prijeći skok s desne strane, te prijeći lijevo, pa gore do ogromnog kamena koji zatvara jarugu. Lijevo od kamena po neizrazitom žlijebu, pa preko nekoliko glatkih bridova na rub stijene.

Teškoća: II, mjestimično III, visina stijene 150 metara, vrijeme penjanja 2 sata.

Silaz: Sa grebena na put i putem na planinarski dom 40 minuta.

VELIKI KUK (1533 m)

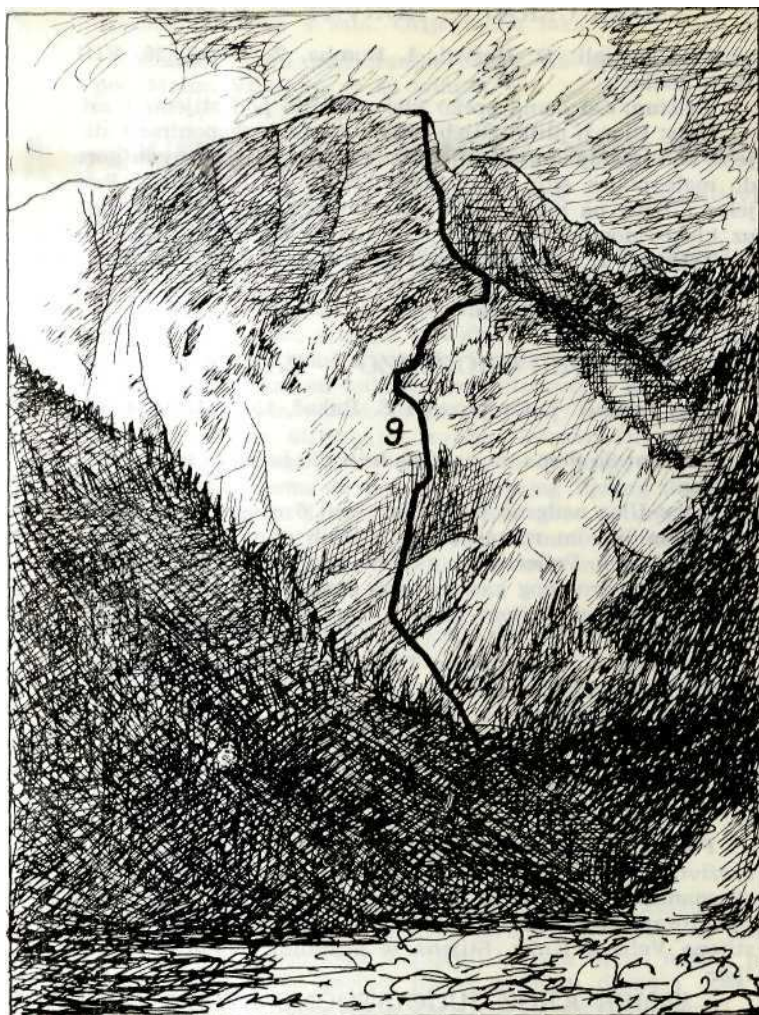
Posebni ukras Čvrsnice je Divlja Grabovica. Ta dolina erozivnog postanka u dužini od 7 km okružena je strmim stijenama sa svih strana. Tamo gdje ona završava (u pravcu sjeverozapada) uzdiže se strma i preko 1000 metara visoka stijena Velikog Kuka. Stijena je mjestimično obrasla grmljem.

SMJER KROZ JUGOISTOČNU STIJENU

9

Prvi penjali: S. Brezovečki i M. Dragman, 8. i 9. VIII 1939. godine.

Pristup: Iz Radove (Diva Grabovica) koritom potoka Zakamenice do ulaza u jugoistočnu stijenu.

Veliki Kuk (1533 rn) — istočna stijena

Opis: Od kamene piramide preko ispranih pločastih stijena do njihova završetka, odakle kroz široki, strmi i kršljivi žlijeb ulijevo pod prevjes. Iznad prevjesa desno na policu, nagnutu 50°. Iznad police u okomitu stijenu po neizrazitim policama (orijentacija: stabilca borića). Iznad prvih stabilaca dva teška mjesta; zatim desno do grebena koji je prema gore obrastao borom, te njime u žlijeb (kamena piramida). Odavde ulijevo obišavši toranj toga grebena, u strmi i plitki žlijeb, te njime do prevjesa i preko prevjesa do prvih borića. Priječenje poludesno po obraslom grebenu do vrlo trošne blago nagnute stijene. Prepriječivši stijenu, dalje desnim rubom grebena, pa zatim lijevim bokom do sedla. Sa sedla 80 metara udesno u malenu kotlinu, zatvorenu glatkim stijenama, preko njih u izraziti kamin i na sam vrh.

Teškoća: V — naporno, visina stijene 13i5'0 metara, vrijeme penjanja prvih penjača 24 sata.

Silaz: S vrha Velikog Kuka u pravcu sjeverozapada do planinarskog doma pod Malim Vilincem, 1 sat hoda.

MERICA KUK (1681 m)

Merića Kuk ili Merića Stijene, kako ih narod zove, smješten je na sjevernom rubu iznad Divlje Grabovice. Po svome obliku, sastavu i teškoći ne zaostaje od ostalih stijena u dolini. Velika nepristupačnost karakterizira te stijene.

SMJER DRAGMAN — LASZOWSKI

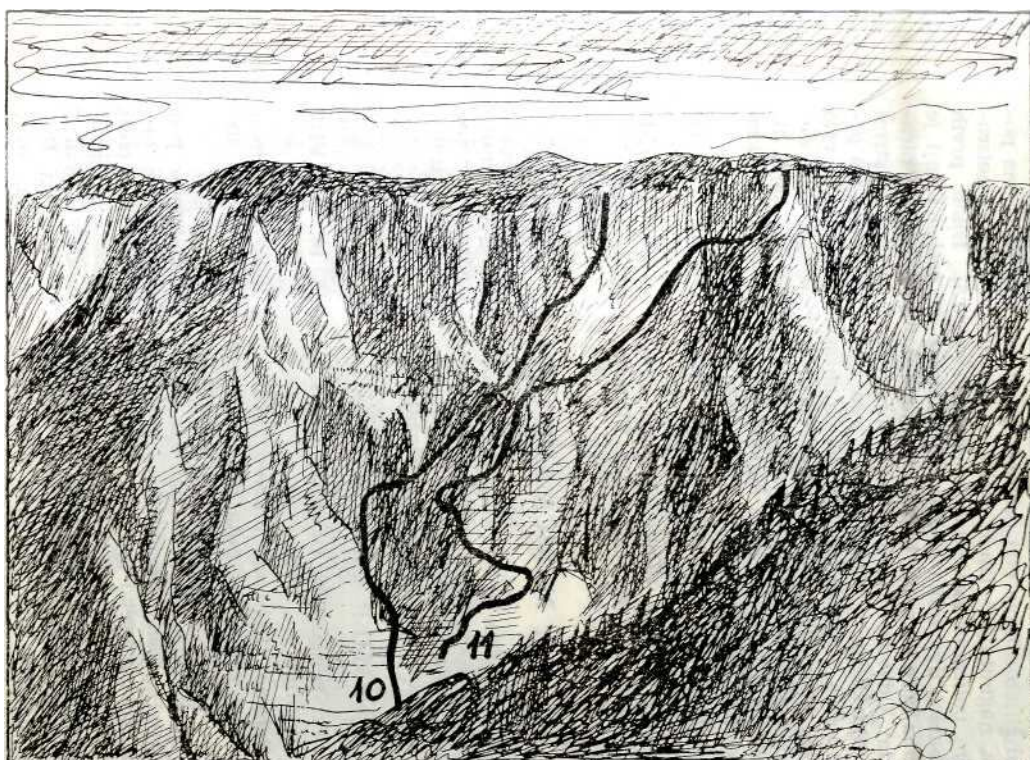
10

Prvi penjali: M. Dragman i E. Laszowski, 16. i 17. VIII 1941. godine.

Pristup: Dolinom Radave lovačkim putem na lijevoj strani, a zatim bez puta do male sipine (centralni dio stijene). S obje strane točila i žljebovi.

Opis: Ulaz u jako raščlanjene ploče i zatim okomito pod bor. Dalje desno u priječnicu i koso do ljuske, te njenim desnim rubom preko prevjesa u raščlanjeni dio do rupe (vidi se iz daljine). Desno u crvenu rupu, desno gore i priječnicom ulijevo nad crvenu rupu. Na vrh piramide i preko malog trbuha na široku policu, zatim okomito gore do ploča. Rubom na vrh koji završava pločom obraslom borom. Silaz u žlijeb. Priječiti točilo, te zaobići drugo rebro i u veliki žlijeb. Desnim krajem žlijeba do kraja, pa udesno preko sivih blokova na sam vrh.

107

Merića Kuk (1681 m) — sjeverna stijena

Teškoća: V, visina stijene 1000 metara, vrijeme penjanja 19 sati.

Silaz: S Merića Kuka u pravcu podnožja Pešti brda. Stazom preko Osoja i Bukove Glave do planinarskog doma pod Malim Vilincem.

SMJER CERAJ — BREZOVEČKI

11

Prvi penjali: Z. Ceraj i S. Brezovečki, 13, 14, i 15. VIII 1941. godine.

Pristup: kao za smjer 9, do centralnog dijela stijene.

Opis: Preko točila podno obraslog stupa ući u glatke strme ploče. Ploče običi desno u 50 metara dugoj priječnici, te poludesno po krševitoj stijeni oko strmog ruba u ogroman kotao zasut kamenjem; kroz kotao do stropova, te po uskoj polici zaviti ulijevo preko brida. Sada gore po obrasloj stijeni 60 metara, te priječnice ulijevo 30 metara preko strme stijene u prostranu udubinu (bivak). Priječnicom desno 40 metara do plitkog i strmog žlijeba. Preko žlijeba (klin) na razveden, obrašten dio poludesno do drugog žlijeba po strmom tornju. Po žlijebu (serije klinova) gore i zatim obišavši u teškoj priječnici bok strmog i obraslog grebena, ući u lijevi ogranak jaruge. Običi desni bok jaruge i spustiti se u prostraniju jarugu, te njenim koritom i desnim bokom na policu (bivak). Iznad police priječnica ulijevo 40 metara u uzani žlijeb te po njemu na sam rub stijene.

Teškoća: V + —VI, visina stijene 1000 metara, vrijeme penjanja 26 sati prvih penjača.

Silaz: kao pod 10.

OKLANICA (1290)

Neposredno uz sjeverni bok masiva Čvrsnice smjestila se Blačina planina. U tom sklopu nalazi se **vrh** Oklanice sa svojom 400¹-metarskom stijenom. Daleko od svih puteva, donedavna je još bila nepoznata. Iz Jablanice na Neretvi preko Doljana, najbrži je pristup pod stijenu.

Najlakši pristup je iz mjesta Jablanica dolinom rječice Doljanke do sela Doljana, cca 10 km.

SMJER KROZ JUŽNU STIJENU

Prvi penjali: I. Gropuzzo, D. Kivač i M. Zgaga, 10, i **11. VIII 1948.** godine.

Pristup: Iz Doljana lijevom obalom potoka do drugog jezika točila s desne strane.

Opis: Ulaz udesno od korita žlijeba, te po lakom terenu gore, a zatim udesno na rebro. Po izrazitim policama prijeći udesno do police, obraslom crnogoricom, te dalje do velikog stabla (bivak). Ravno gore po lakom terenu do teške pukotine. Preko nje i zatim ulijevo preko prevjesnih stijena do široke police. Desno gore do glatke ploče, prijelaz udesno do grma. Dalje do slijedećeg grma te desno plitkim žlijebom, pa preko okomite pukotine na policu. Od nje preko prevjesa na lakši teren i na sam vrh.

Teškoća: IV, mjestimično V, visina stijene 500 metara, vrijeme penjanja 16 sati (za prve penjače).

Silaz: S vrha grebenom, u pravcu jugozapada do Doljana, 2 sata hoda.

